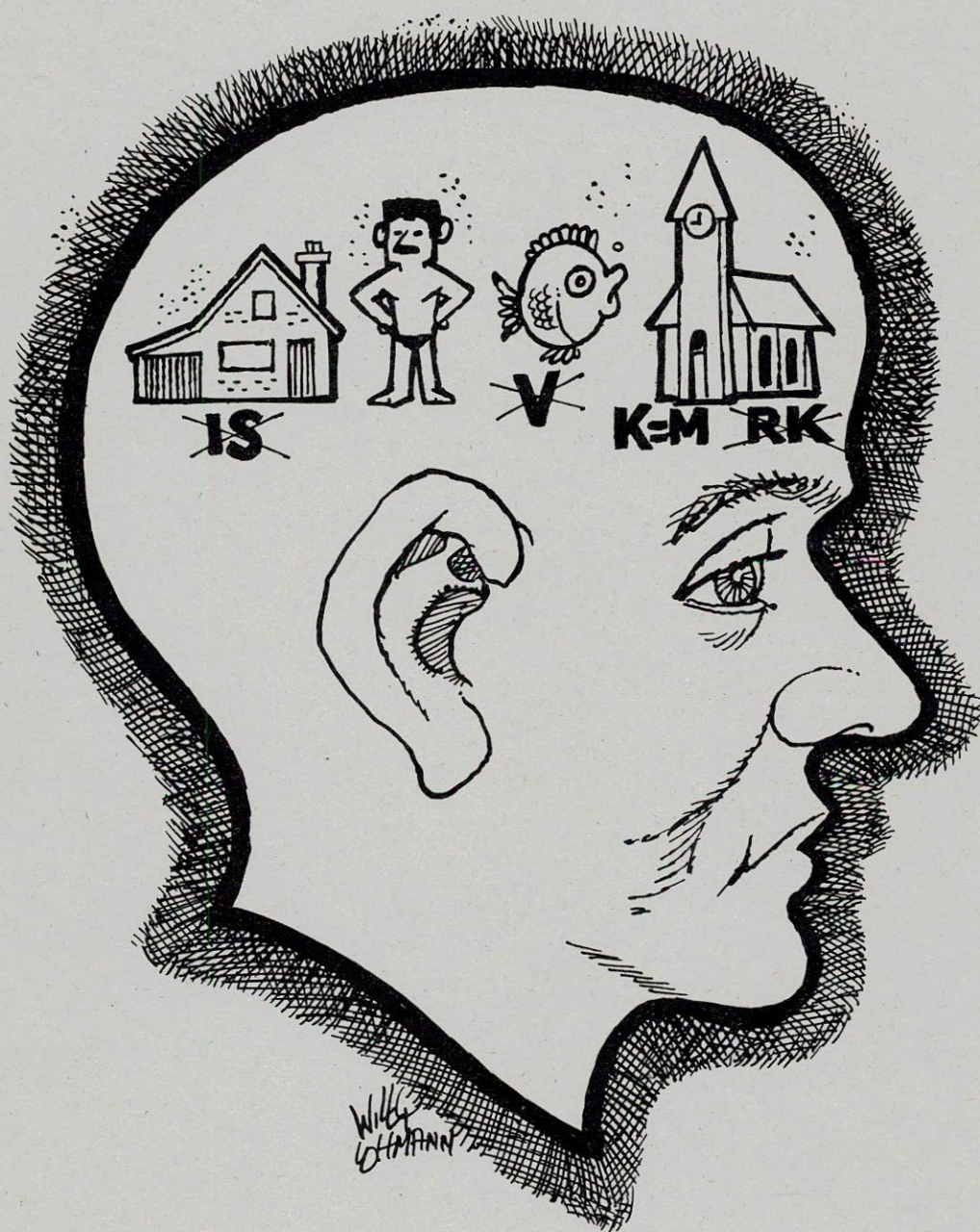

EGO

FEBRUARI 1981

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCHE GEESTELIJKE VERZORGING IN DE KRIJGSMACHT

Abonnementsprijs f 12,- per jaar, te storten op postgirorekening 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische Geestelijke Verzorging te Driebergen.

Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.

Redactie:

Wim Heij (voorzitter),
Jacques van den Blink (sekretaris),
Frank Spoelstra (eindredacteur),
Hans Schonk, Joost de Vries.

Adres red. en admin.:

Bureau hoofdraadsman
Coornherthuis, Hoofdstraat 84,
Driebergen. Tel. 03438-12878.

Vaste medewerkers:

Seine van de Belt, Bert Brounts,
Anton Constandse, Sietse van der
Hoek, Erik van der Hoeven, Jan
Kooijman, Willy Lohmann, Frits
Maas, Leo van Opzeeland, Rien
Robijns, Jan Stoof, Jeroen de Valk,
Frans Wermer, Hans van Wissen.

Vormgeving:

Joop van Rossum/Frank Spoelstra

Druk:

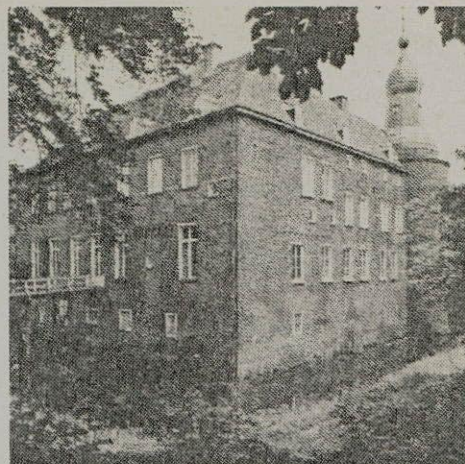
Brouwer Offset b.v. Utrecht
Gedrukt op kringlooppapier

Inhoud

Berichten/Boeken	2/3
Knelsituatie humanisten in de krijgsmacht	4/5
Lezers schrijven	6
Apeldoornse bluesband	7
Het natte hart van Nederland	8/9
Humanisme, ethiek en politiek	10/11
Stardust Memories	12/13
Wat humanisme is weet ik niet(1)	14/15
Raadslieden op de barricaden? (slot)/Vaste prik	16/17
Frans Hals	18/19
Het belang van informatie	20/21
Boeken/bladen/brochures	22
EGO-puzzel	23

EGO heeft slechts 1 kern-
taak

Humanistisch jongerenweekend in kasteel Well in Noord-Limburg

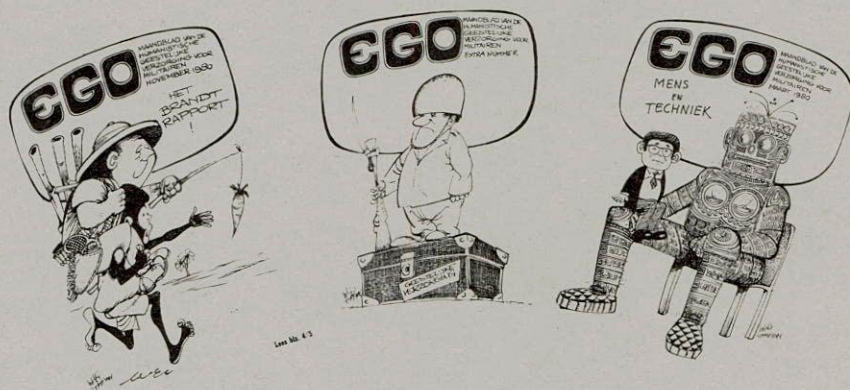
Een groeiende groep jongeren voelt zich aangesproken door de gedachten-uitwisseling over humanistische ideeën. Dit blijkt uit de belangstelling voor de jongerenweekends in het met vele mogelijkheden uitgeruste, romantische kasteel Well. Alweer het zesde(!) weekend komt eraan: op 20, 21 en 22 maart zullen weer vele tientallen jongeren elkaar kunnen ontmoeten op deze sfeervolle plek in Noord-Limburg.

De kosten bedragen ca. f 60,- per persoon. Meer informatie volgt in het maartnummer van EGO.

Wie gelooft nog in de rechtsstaat?

Onder deze titel verscheen een bundeling van een eerder in het weekblad De Groene verschenen serie artikelen, interviews en discussiebijdragen over demokratie, recht en geweld. Een discussie die men een paar jaar geleden nog voor onmogelijk zou hebben gehouden. Dit Groene-Cahier 2 kunt u bestellen door tien gulden over te maken naar giro 72880 van de Groene, Amsterdam, vermeld „Rechtsstaat”.

De Groene-Cahiers zijn ook in een aantal boekwinkels verkrijgbaar.

ABONNEER JE OP EGO

Een soldaat die z'n EGO voor 't laatst had
En heel stil in een hoek naast z'n maat zat
Kreeg op eens 't idee
Ik wordt abonnee,
Waarna hij weer plotseling praats had.

Wie zich nu abonneert, krijgt – zo lang de voorraad strekt – onze jaarboekjes van de laatste vier jaren als welkomstgeschenk. Stort f 12,- op postgiro 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische Geestelijke Verzorging te Driebergen, onder vermelding van „nieuwe abonnee”.

EGO OOK NA JE DIENSTTIJD

In het decembernummer 1980 van EGO werd al gewezen op het verschijnen van het boekje „Vredesverwachtingen” van de directeur van het Zweedse instituut voor vredesonderzoek, SIPRI, dr. Frank Barnaby. In dit nummer willen we nog wat uitvoeriger aandacht besteden aan dit boek. Dit lijkt ons niet overdreven, omdat het een uitzondering genoemd mag worden dat de complexe problematiek van de bewapening en de invloed die daarvan uitgaat in een zo kort bestek toch helder en leesbaar wordt weergegeven.

Iets over de inhoud

Het boekje, van in totaal 96 pagina's, is onderverdeeld in acht hoofdstukken, met daaraan toegevoegd een naschrift van prof. dr. E. Boeker over de Nederlandse situatie. Het voorwoord is van Mient Jan Faber, secretaris van het IKV. De eerste zeven hoofdstukken van het boekje zijn gewijd aan de beschrijving van hetgeen er aan de hand is met betrekking tot de kernbewapening. Barnaby beschrijft waarom een kernoorlog steeds dichterbij komt. Hij geeft aan hoeveel geld er aan bewapening wordt uitgegeven in de wereld en hoe desastreus dit met name uitwerkt voor de ontwikkelingslanden en de werkgelegenheid. Ook komt aan de orde hoe juist door de verdergaande verspreiding van kernwapens de kans op een wereldwijde atoomoorlog toeneemt. Veel informatie is er te vinden over de in gebruik zijnde kernwapensystemen en over de nieuwe kernwapens voor Europa. Over dat laatste zal in Nederland dit jaar ongetwijfeld nog een hartig woordje gesproken worden. De afschrikkingstheorie, waarover veelal zeer warrig gesproken wordt, krijgt ook in een hoofdstuk een heldere bespreking. Het meest schokkende deel van het boek, in mijn beleving, is het hoofdstuk waar uitgebreid beschreven wordt welke de gevolgen zijn van een kernoorlog. In dit gedeelte zijn ook ooggetuigeverslagen opgenomen van mensen die, althans in eerste instantie, de kernexplosie op Hiroshima overleefden. De vrij zakelijke benadering van de rest van het boek wordt hier, naar mijn mening terecht, aangevuld met persoonlijke belevenissen, waardoor de lezer zich misschien een heel klein beetje kan voorstellen wat het zou betekenen als

de hele wereldbevolking aan zo'n catastrofale ramp wordt blootgesteld. Het laatste hoofdstuk van het boek draagt, als het boek zelf, de titel vredesverwachtingen. Op dit hoofdstuk willen we iets uitvoeriger ingaan.

Vredesverwachtingen

In dit hoofdstuk stelt Barnaby dat we onverbiddelijk op een kernoorlog afstevenen. Willen we dat nog vermijden dan zal er heel wat moeten gebeuren, puntsgewijs samengevat:

- Het militaire onderzoek moet worden aangepakt.
- Kernwapenarsenalen moeten op een zodanige wijze worden verkleind, dat ieder land zich veilig blijft voelen. Daartoe moet er een samenhangend programma voor wapenbeheersing en -beperking komen. Dit programma moet ook beperking van conventionele wapens omvatten.
- Er moeten regels komen om de wereldwijde wapenhandel te beperken.
- Een der eerste stappen moet zijn

nologie die ze kiezen.

- De vakbonden moeten zich gaan inzetten voor wapenbeperking. De toenemende wapenindustrie leidt tot meer inflatie en grote werkloosheid. Beperking van militaire uitgaven is derhalve een eerste zorg voor de vakbonden.
- Voor de kerken zou een belangrijke taak liggen in het leggen van een relatie tussen ontwapening en verbetering van de situatie in de derde wereld. Ze zouden de aandacht moeten richten op de immorele verspilling van menselijke hulpbronnen voor militaire activiteiten.
- De massamedia hebben de taak om de juiste informatie over de wapenrace en de noodzaak van ontwapening aan een zo groot mogelijk publiek door te geven en ook degenen die de publieke opinie vormen van deze gegevens te voorzien.
- De kleine landen moeten druk uitoefenen op de supermachten om hen ertoe te bewegen tot ontwapening over te gaan. Deze kleine landen zouden daarbij zelf het goede voorbeeld kunnen geven middels een gedegen pakket van maatregelen. Uiteindelijk zou het best eens zo kunnen zijn dat de kleine landen bepalen of een nucleaire ondergang wel of niet plaatsvindt.

de ratificatie van het SALT-II verdrag; verder onderhandelingen over een sluitende regeling rond de kernbomproeven en een verdrag tegen de chemische wapens.

- De publieke opinie is, in tegenstelling tot wat velen menen, in staat om invloed uit te oefenen op de huidige tendens in de richting van een wereldwijde atoomoorlog. Zij zou druk moeten uitoefenen op de politici om het beleid te wijzigen.
- Ten aanzien van de rol van de wetenschap: in de eerste plaats moeten beroepsorganisaties van natuurkundigen, ingenieurs, technici, etc. hun leden informeren over de gevolgen van militair onderzoek. Ten tweede moeten universiteiten zich ervan verzekeren dat de beginnende studenten wordt verteld welke de gevolgen zijn van de toepassingen van de takken van wetenschap en tech-

In deze punten ligt voor Barnaby de hoop opgesloten een kernoorlog te voorkomen. Naast veel sombermakende informatie dus ook hoopgevendende aanknopingspunten voor ons eigen handelen. Al met al een boek om niet over te slaan.

Joost de Vries

Dr. Frank Barnaby: „Vredesverwachtingen”. Uitg. Meulenhoff, Amsterdam. Prijs f 17,50.

vrede: je staande houden

Knelsituatie humanisten in de krijgsmacht

Een tussentijds overzicht

Na 1½ jaar geen resultaat

In het oktobernummer 1980 van Ego werd uitvoerig stilgestaan bij de heersende noodsituatie van de dienst Humanistische Geestelijke Verzorging bij de Strijdkrachten (HGV). Er werd niet alleen verslag gedaan van een toen anderhalf jaar durende correspondentie met het departement over de aanvraag van meer raadslieden. In dat verslag kwam ook naar voren op welke trage wijze het reële, erg noodzakelijke en goed onderbouwde verzoek tot uitbreiding van het aantal raadslieden (met negentien nieuwe formatieplaatsen) in de periode van 20 april 1979 tot dan was behandeld.

Diep was – tegen de achtergrond van zowel de ernstige personeelsproblemen binnen de dienst HGV, als de door de politieke leiding gedane belofte om ons probleem te behandelen los van de op komst zijnde discussie over de totale omvang van de diensten GV – de teleurstelling over de afloop van dit lange proces. Op 21 juli 1980 kwam immers de genadeslag: de minister schortte zijn toezegde beslissing over ons verzoek op tot „later”. Dat „later” zou dan (toch!) betekenen: nadat een brede commissie van alle diensten GV, resp. hun zeggende instanties, samen met het departement de totale omvang van de vier diensten GV had bestudeerd.

Die beslissing zou niet alleen als een mokerslag inwerken op de dienst HGV en haar problemen van dat moment. Ze zou ook tegen alle beloften in, de van-het-kastje-naar-de-muur-ervaring op een andere nog ingrijpendere manier vervolgen. Het Humanistisch Verbond voelde zich daarom ook te kort gedaan, omdat eind juni 1980 – kort voorafgaand aan de afwijzende brief van de minister – een speciale commissie een advies aan de politieke leiding had uitgebracht (mede n.a.v. een drietal uitvoerige informatiegesprekken met ondergetekende) waarin o.m. werd aanbevolen vijf raadslieden toe te kennen van de zeven voor de eerste fase van de aangevraagde uitbreiding.

Verontrust is er derhalve o.m. in het oktobernummer van Ego gereageerd.

Het vervolg

Omdat de Ego-lezers recht hebben op het vervolgverhaal, wordt hieronder een overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen nadien gegeven.

Zoals begrijpelijk kón en mócht het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond het niet aanvaarden, dat de enige niet-godsdienstige GV-dienst binnen de krijgsmacht op de beschreven manier werd teruggewezen. Niet uitsluitend vanwege het feit dat de dienst HGV echt in gevaar bleek, maar in het bijzonder omdat daarmee de dienstverlening aan de groeiende groep hulpvragende militairen (dienstplichtigen en beroeps) definitief in het verdomhoekje dreigde terecht te komen.

Het hoofdbestuur ondernam dan ook het volgende:

- de politieke leiding werd in kennis gesteld van de diepe teleurstelling alsmede van de eerste stappen die zouden worden gezet;
- er werden mondelinge en schriftelijke contacten gelegd met het parlement. Een uitvoerig document inzake de positie van de dienst HGV alsmede van de wijze van behandeling door het ministerie van het verzoek om meer raadslieden, werd opgesteld en verstrekt aan de Vaste Kamercommissie voor Defensie-aangelegenheden. (zie ook Ego, oktober 1980);
- de pers en de andere media wer-

den ingeschakeld om ook de Nederlandse samenleving duidelijk te maken wat er in feite met de positie van de humanistische GV gaande was;

- de belangenverenigingen van militairen (dienstplichtigen en beroeps) werden van de problematiek in kennis gesteld en verzocht, vanwege het belang van een deel van hun leden, dit vraagstuk ernstig te nemen;
- leidinggevende militaire adviseurs en hulpverleners werden deelgenoot gemaakt van de gevoelens van het hoofdbestuur.

Schijnbare kentering

De op gang komende actie van het hoofdbestuur, in wisselwerking met de dienst HGV, begon langzamerhand duidelijk te maken dat het democratisch belang van een rechtvaardige verdeling van overheidsgelden voor de geestelijke verzorging met de wijze van behandeling van de aanvraag tot uitbreiding van de humanistische GV niet geëind was.

Op 25 augustus ontstond het eerste teken van heroriëntatie bij het departement, toen de hoofdadviseur in een gesprek met de staatssecretaris personeel de toestemming kreeg om terstond over te kunnen gaan tot vervroegde werving ter vervanging van twee reeds geruime tijd uitgeschakelde raadslieden. Deze toezegging werd door het hoofdbestuur en de dienst HGV gezien als in ieder geval een eerste symptoom van een alsnog kenterend begrip voor de problemen van de humanistische GV.

In een brief van het hoofdbestuur aan de staatssecretaris van 12 september 1980 werden alle stappen vermeld die het hoofdbestuur (in enkele gevallen de hoofdadviseur) had gezet, resp. zou zetten. Deze brief eindigde als volgt:

„Gezien de ernst van de kwestie van de uitbreiding van het aantal raadslieden (zowel om redenen van absolute en relatieve achterstelling als vanwege de personele problemen die daarvan het gevolg zijn), zijn wij thans helaas gedwongen bovenstaande stappen te zetten.

Wij doen dit niet van harte, maar achten, nadat wij hebben getracht gedurende anderhalf jaar met U intern een regeling voor onze problemen te treffen, geen andere mogelijkheid voorhanden en spreken nogmaals de hoop uit dat wij binnenkort met de Minister tot nader overleg kunnen komen.”

Van deze en andere voornemens werden tussentijds ook de andere diensten GV (Rooms Katholiek, Joods, Protestants) op de hoogte gesteld.

Hartversterkend waren intussen het begrip, de bijval en de toezeggingen voor steun van o.m. parlementariërs, diverse belangenverenigingen van militairen.

Elke belangstellende kan dit kleine informatieve boekje aanvragen bij de dichtstbijzijnde raadsman of het Bureau hoofdadviseur in Driebergen.

Ongewijzigd beleid

Echter, in de Defensiekrant van 16 september 1980 bleek dat het beleid van het departement inzake onze problemen in feite nog ongewijzigd was. Onder de kop: „RK en Prot. krijgen opper-GV-ers” werd melding gemaakt van het nu op komst zijnde gemeenschappelijk overleg met de zendende instanties over „...de omvang van de verschillende korpsen geestelijke verzorgers.” (...) „Het verzoek van het Humanistisch Verbond tot uitbreiding van het aantal raadslieden zal bij de studie worden betrokken.” Daar moesten we het kennelijk mee doen!

Twee weken later – om precies te zijn op 2 oktober – bleek de intussen verbrede stroom van stemmen, die zeiden dat de humanistische GV wél en dan op korte termijn geholpen moest worden, een eerste effect te sorteren. Op die datum vond een gesprek plaats tussen de staatssecretaris en een delegatie van het hoofdbestuur. Het gesprek resulteerde in een toezegging van de staatssecretaris, dat drie nieuwe raadslieden mochten worden aangesteld. Het aanbod werd gekenschetst als een „voorlopige uitbreiding”, hetgeen door het hoofdbestuur enerzijds in overweging werd genomen maar tegelijkertijd, gezien de behoefte en het gevraagde, als een veel te laag bod werd beschouwd.

Te geringe tegemoetkoming

De aanbeveling van de adviescommissie (vijf raadslieden toekennen van de eerste zeven gevraagd) werd immers niet overgenomen, laat staan het perspectief geopend op toekenning van de gevraagde negentien nieuwe formatieplaatsen. In de Defensiekrant van 16 oktober werd uitvoerig verslag gedaan van dit gesprek, de resultaten ervan en de voorlopige perspectieven. Eerst op 20 oktober, na een afgesproken bedenktijd, stemde het hoofdbestuur schriftelijk in met de toekenning van de drie nieuwe raadslieden en met een sterk aan voorwaarden gebonden toezegging om aan de zgn. brede commissie (die o.m. de omvang van de diensten GV zal bestuderen) deel te nemen. Deze voorwaarden werden:

- gezien het feit dat de structurele onderbezetting van de dienst HGV met een eerste tegemoetkoming van drie nieuwe formatieplaatsen nog lang niet de wereld uit is, mag de commissie onder geen voorwaarde gaan werken als een vertragsfactor;
- de commissie zal haar werk dan ook binnen een jaar dienen te hebben afgerond;
- de commissie zal een duidelijke opdracht dienen te krijgen;
- het hoofdbestuur behoudt zich het recht voor „... opnieuw aanvullende noodvoorzieningen te vragen als de gestelde termijn niet wordt gehaald en de structurele achterstelling in die periode niet fundamenteel aan de

Uniform van een raadsman met het embleem van de humanistische g.v.

orde wordt gesteld”;

- het werken van de commissie mag daarbij tevens geen hinderpaal gaan vormen voor noodzakelijke korte termijn voorzieningen.

De staatssecretaris reageerde op deze brief en voorwaarden op 10 november en stelde daarbij o.m.: „Het ligt in mijn bedoeling dit overleg op korte termijn in gang te zetten. Ook ik acht het, zoals ik ook op 2 oktober heb gezegd, van belang dat dit overleg met voorvarendheid wordt aangepakt en tot een goed einde wordt gebracht”.

Voor de toegekende formatieplaatsen werden direct nadien kandidaten geworven, die, als dit artikel verschijnt, al geruime tijd bij de minister als raadsman/raadvrouw zijn voorgedragen.

Kamercommissie voortvarender

Op 13 november besprak de Vaste Kamercommissie met de staatssecretaris diens beleidsvoornemens inzake de toekomst van de geestelijke verzorging.

(Dit punt stond al op de agenda van 23 oktober, maar moest toen worden opgeschort i.v.m. de met spoed ingelaste bespreking van de „kernwapenbrief” van 14 oktober van minister De Geus).

Dat het parlement de noodsituatie van de humanistische GV inmiddels niet bleek te zijn ontgaan, kwam tot uiting in de wijze waarop deze GV-stroming (en ik beperk me daar nu overwegend toe) daar aan de orde werd gesteld. Ik noem de belangrijkste vragen en opmerkingen:

- aangedrongen werd op een snelle start van de brede commissie;
- gevraagd werd de commissie niet langer dan een jaar te laten werken;
- er werd gewezen op het belang van zowel de maatschappelijke relevantie van een geestelijke stroming als de wijze waarop de GV-registratie is georganiseerd en zou dienen te worden geregeld. Er werd aan toegevoegd dat bij toepassing van een volwassen registratie-systeem, zoals dat elders gebeurt, het aantal raadslieden veel hoger zou moeten uitkomen;
- de noodsituatie van de dienst HGV werd onderkend, terwijl tevens werd gewezen op de verhouding tussen de taaklast en de veronderstelde taakopdracht van raadslieden;
- er werd enerzijds gevraagd waarom de dienst HGV er drie formatie-

plaatsen had bijgekregen, terwijl anderzijds dit gebaar overwegend werd gezien als een „startweg”, een „voorschot”;

- er werd beklag gedaan over het feit dat het advies van de ambtelijke commissie (zie boven) alsmede het hele rapport niet vooraf aan de Vaste Kamercommissie ter beschikking waren gesteld. Daarbij werd tevens de vraag gesteld waarom er slechts drie i.p.v. de vijf geadviseerde formatieplaatsen waren toegekend. Er werd op aangedrongen snel ook die andere twee geadviseerde plaatsen ter beschikking te stellen;
- de achterstelling van de humanisten werd in zijn geheel als „niet lager acceptabel” gekenschetst;
- de vraag werd gesteld waarom de procedure van beantwoording en afhandeling van het verzoek van het Humanistisch Verbond om meer raadslieden (20 april 1979!) zolang moest duren. „Aan de indruk van bewuste training kan ik niet ontkomen. Dat kan eigenlijk niet als er bij een GV-dienst zulke problemen zijn”, stelde een van de fractiewoordvoerders.
- er werd tevens op aangedrongen om de gedachte (van de staatssecretaris) te laten varen, dat het overstellende werk van de raadslieden binnen de krijgsmacht voor een deel zou kunnen worden opgevangen door „burgerlijke” geestelijke raadslieden. Voor wat betreft de humanisten wordt zowel op principiële als op pragmatische gronden gewaarschuwd op deze gedachte door te gaan.

Conclusies

Als dit artikel – een tussentijdse balans dus – uitkomt, is het februari 1981. Bijna twee jaar nadat het Hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond een gedocumenteerd verzoek tot uitbreiding met negentien raadslieden (binnen 3 jaar en in 3 fasen) indiende.

Wat er tussen toen en nu is gebeurd, is zowel in Ego van oktober 1980 als in bovenstaand verhaal te lezen. De volgende conclusies kunnen thans worden getrokken:

- Hoewel een eerste tegemoetkoming met drie formatieplaatsen aanvaard werd, heeft dit noch de structurele personeelstekorten bij de dienst HGV opgelost en evenmin voldoende bijgedragen aan de beslist noodzakelijke noodvoorzieningen op korte termijn. Er zal door het hoofd-

GV-er: hoe bedien ik de vrede

**Werkgroep
vraagt hulp**

► bestuur dan ook onverdroten worden voortgegaan op de weg van het inlopen van de structurele en korte termijn personeelstekorten.

– De Nederlandse samenleving, het parlement, belangenverenigingen van militairen e.a. zijn zich bewust geworden van het feit, dat binnen de krijgsmacht de enige niet-godsdienstige GV-dienst nog steeds ernstig moet achter blijven in haar dienstverlening.

– De toegenomen spanning tussen de achterstand van dienstverlening enerzijds en de gegroeide bredere bewustwording omtrent de noodzaak van en behoefte aan humanistische GV anderzijds, moet vroeg of laat leiden tot de oplossing van die spanning.

Of de brede commissie, waarin zowel een tweetal hoofdbestuurleden als ondergetekende zullen zitting hebben, die laatstgenoemde spanning zal opheffen zal nauwkeurig worden gevolgd. De voorwaarden tot deelname (zie boven) zullen de belangrijkste toetsstenen zijn voor de vraag wat het belang van die deelname uiteindelijk zal worden.

Niet alleen de lezers van Ego zullen in 1981 van onze bevindingen en overwegingen in kennis worden gesteld. Het gaat immers om een vraagstuk dat, ondanks zijn beperkte locatie, een breed punt raakt. Het gaat namelijk om niets meer of minder dan gelijkberechtiging als democratisch principe. Niet alleen om zichzelf wil, maar met name vanwege de doelmatige dienstverlening aan mensen in een problematische situatie: de Nederlandse krijgsmacht.

Joos Sinke
hoofdraadsman

„Straling en Gezondheid”

Aan het verzoek tot plaatsing van onderstaande brief, iets bekort, voldoet de redactie graag. Wij hopen dat er onder de vele EGO-lezers – waaronder ook (dienstplichtige) artsen – een aantal zullen zijn, die de werkgroep willen voorthelpen.

Tilburg, 5 januari 1981

Geachte redactie,

Dit is mijn derde leesjaar van uw blad en het lezen ervan heeft mij nog nooit vervuild.

Na mijn diensttijd ben ik in een ziekenhuis een opleiding als ziekenverpleger begonnen. En vanuit het ziekenhuis zijn we met een aantal collega's een werkgroep gestart, die de naam „Straling en Gezondheid” draagt. De gedachte dat er binnen de ziekenhuizen onherkenbaar veel met straling wordt gewerkt bracht ons op het idee, om de werkers ermee eens te laten vertellen wat straling nu eigenlijk doet aan je body.

Voor een informatiedag in de stad vroegen we bijna 80 artsen om hun deskundigheid of hun bezorgdheid naar voren te brengen. En wat gebeurde: niemand had tijd! Uiteindelijk hebben we met 2 biologen het thema in een forumdiskussie laten behandelen. Er waren die dag bijna 200 mensen en een arts werd erg gemist.

We willen alsnog een soortgelijke dag organiseren, waar doktoren en andere deskundigen ons gewone volk uitleggen wat straling is, wanneer het niet gevaarlijk is en wanneer wel. Documentatie en hulp van andere werkers uit de gezondheidszorg zijn welkom. Wij denken n.l. dat alles wat er fout kan gaan met een bom, een reaktor of wat dan ook straling produceert, gevolgen heeft die opgeknapt moeten worden door de werkers in de gezondheidszorg, zowel artsen, verpleegkundigen als de schoonmaakafdeling. En omdat wij een tipje van de sluier zien opgelicht van de ziekte die je oploopt, denk ik dat wij dan ook een halt toe moeten roepen aan dit proces. Onze doelstelling is daarbij:

1. Streven naar behoud van het milieu, waarin mensen, dieren en planten leven.
 2. Streven naar stopzetting van activiteiten die het milieu overbelasten en het leven bedreigen (in het bijzonder die activiteiten die radioactieve straling tot gevolg hebben).
- De milieuproblemen die ons bedreigen zijn zo gigantisch, dat ze allen aangaan. De gezondheidsgevaaren voor de mens zijn zo groot, dat sommigen waarschuwen voor een finale epidemie. De ziekten die dan ontstaan zijn ongeneeslijk, daarom is er maar één oplossing: preventie. Artsen dragen zorg voor de gezondheid van de mens, daarom is voor hun een taak weggelegd voor wat betreft die preventie.

Al deze gedachten willen wij samen met anderen zoveel mogelijk direct naar de mensen brengen om ze in te laten zien, dat hun gezondheid wordt bedreigd en dat we daarom met z'n allen iets moeten doen. Daar is ons inziens geen politiek voor nodig, maar een duidelijke informatiestroom naar de mensen toe, opdat zij hun keus kunnen maken: voor hun gezondheid of niet. Wij denken dat als wij meer deskundigheid krijgen, meer informatie en meer steun, wij misschien die duidelijkheid kunnen uitdragen. Daar is bekendheid voor nodig, hulp van artsen en andere deskundigen, documentatie, literatuurlijsten, etc.

Hopelijk kunt u ons helpen en verblijf ik met de meeste hoogachting,
W. J. M. Vermeu
IJzerstraat 3
Tilburg

de druk op de knop
neemt toe

Het kontaktadres luidt: Werkgroep „Straling en Gezondheid”, p/a Heuvelstraat 33, Breda.

Apeldoornse bluesband

In gesprek met Hans Driesten van Flavium

De Apeldoornse groep Flavium is de enige bluesband in Nederland die nationale bekendheid geniet. Muziekkrant Oor schreef naar aanleiding van hun laatste elpee (A Night Life): een groep die wederom bewijst over internationale klasse te beschikken. Een reden om eens te praten met de componist van de groep, Hans Driesten. EGO-redakteur Jacques van den Blink – zelf uit Apeldoorn – ging hem een aantal vragen stellen.

Waarom denk jij bij blues?

Er bestaat een grote vooringenomenheid ten opzichte van het woord blues. We proberen dat de laatste tijd te veranderen. We willen het meer inhoud geven. Blues wordt altijd met katoenplukkers en geitenwollensokken geassocieerd. Dat idee moet ontzenuwd worden.

Er worden mij constant vragen gesteld als: Voel je je nu verwant met die mensen en ben je wel gelukkig. Wat moet ik daar nu op zeggen. Het enige wat ik kan zeggen is je moet er wel gevoel voor hebben.

Wat spreekt jou zo aan in deze muziekvorm?

Het is vooral de melodieuze structuur! Het langzame karakter ervan.

Julie spelen Chicago-blues. Hoe is deze stroming in de blues ontstaan?
Chicago blues is band-blues. Gitaren, bas en drums. Dat heeft de beat en popmuziek gewoon overgenomen. Rock and Roll is niks anders dan voortborduren op de blues-structuur.

Men gaat ervan uit dat de blues is ontstaan in de Mississippi-delta. Een

man met een gitaar. Veel negers zijn in de jaren dertig tijdens de grote werkloosheidsperiode in Amerika naar het noorden getrokken. Voornamelijk om spaken te gaan zetten in de wielen van Ford-auto's. Ze hebben hun cultuur meegenomen en deze langzaam aangepast aan de stad, o.a. met elektrische instrumenten en door met meerdere mensen te gaan musiceren.

De Mississippi-blues heeft daar een evolutie ondergaan.

Bijna elke popgroep grijpt terug naar de muzikale structuur van de blues. Vanuit blues ontstond soul. De soul bracht funk voort. Daarna kwam de disco. Blues blijft dus belangrijk.

Dat bedoelde ik ook, toen ik het had over de vooringenomenheid ten opzichte van deze muziekvorm.

Blues is gewoon een toonladder.

Normaal heb je do, re, mi, fa, enz.

Dat is ons westers tonensysteem. De negers uit Afrika hebben hele andere intervallen. Er zitten zwevende noten in. Als extra accent krijg je dan nog de vaak hartverscheurende teksten.

Ooit heb ik gelezen: Blues is niet al-

leen muziek maar ook een manier van leven. Bestrijd jij deze zienswijze?

Nou, nee. Want voor iedereen die muziek maakt geldt: het kan helpen je problemen te verwerken en te uiten. Je komt ergens overheen. Muziek beluisteren kan volgens mij hetzelfde effect hebben.

Kan jij van het muziek maken leven?

Nee. Dat kunnen alleen bands als B.Z.N., George Baker en Golden Earring, maar de laatste is dan ook om belastingredenen in België gaan wonen.

Laten we het gunstigste geval nemen. Wij treden 2 à 3 maal in de week op. Daar houd ik f 800,- in de maand aan over. Met een paar hits kun je het misschien een jaar volhouden. Onze laatste live-elpee heeft tot nu toe 6000 verkochte exemplaren opgeleverd. Van de voorlaatste zijn er 10.000 verkocht. Maar van elke elpee houden wij een paar kwartjes over. Dat bedrag moet verdeeld worden over 8 man. Nederland is te klein voor popgroepen.

Is het publiek veranderd de afgelopen jaren?

Er is veel veranderd. Vroeger kwamen de wat oudere mensen. Je had de nasleep van Cuby and the Blizzards. Nu komen de jongeren van 16, 17 en 18 jaar. Toen ik begon was ik de jongste, nu de oudste in de zaal. (Hans is dertig en speelt sinds tien jaar bij Flavium).

Je begint feitelijk opnieuw. Het publiek is verwend. Het visuele aspect is belangrijker geworden.

Is de sfeer tijdens de concerten ook sterk veranderd?

De laatste jaren wordt er meer gevochten tijdens de concerten. Wij spelen geen agressie oproepende snelle rock-muziek. Dus bij ons heeft zich dat vrij laat geopenbaard. Ze komen in groepjes met leren jassen aan en gaan gezellig wat tikken uitdelen. 't Is ook het enige wat ze hebben, deze vorm van risico lopen. Ze hebben niets te verliezen. Vaak geen baan, geen redelijk toekomstperspectief. En er wordt veel meer gezopen als bijv. vijf jaar geleden. Dat bevordert natuurlijk bij velen agressief gedrag.

Toekomstplannen, Hans?

We gaan in januari de studio weer in om een single op te nemen. Dit keer wordt het een bestaand nummer. Clapton heeft het ook op de plaat gezet: Nobody knows you when you're down and out.

Bezetting:

Jos Veldhuizen – zang; Anne-Geert Bonder – Gitaar; Hans Driesten – piano, gitaar en zang; Eric Bagchus – bas; Nico Groen – drums.

Elpees: Bad Luck – Ivory Tower; Chalk Farm – Ivory Tower; Plug in your Socket – Ivory Tower; Flavium – Ivory Tower; No Kiddin – Polydor; A Night Life – Polydor.

Single: Nightlife – Polydor.

Leden van de bluesband Flavium (v.l.n.r. boven): Nico Groen, Anne-Geert Bonder, Jos Veldhuizen, (en onder) Eric Bagchus en Hans Driesten.

Het natte hart van Nederland

Tegenstand inpoldering Markerwaard

Ieder land heeft wel iets waar het „trots” op kan zijn. Althans, dat zegt men. Zwitserland heeft z'n bergen en horloges, Schotland z'n stille kastelen en wollen stoffen, Finland z'n uitgestrekte merengebieden en z'n architectuur. Nederland heeft naam op het gebied van waterbouwkundige werken: molens, gemalen en polders, dijken en dammen, sluizen en havens. In het Nederlandse landschap komt men ze bij herhaling tegen. Toch worden de mogelijkheden om in eigen land op dit gebied nog tot grote prestaties te komen steeds kleiner. „Nederland is bijna klaar” wordt er wel eens schertsend gezegd. De aanleg van de Oosterscheldedam is misschien wel het laatste hoogstandje binnen de landsgrenzen. Of toch niet? De regering heeft plannen tot inpoldering van de Markerwaard. Gaan die plannen door, dan kunnen onze waterbouwers toch plotseling weer even vooruit. Maar er is grote tegenstand tegen die inpoldering, dus zeker is alles nog allerm minst.

Brokkelige kustlijn geplamuurd

Ja, Nederland is bijna klaar. Het meest duidelijk wordt dat als we naar de eens zo brokkelige kustlijn

kijken. Dat brokkelige was een oude erfenis uit de Middeleeuwen en lang daarvoor. Toen was er in het zuidwestelijke deltagebied, in Noord-Holland boven het IJ, in Friesland en

Groningen vaak meer water dan land.

Generaties plannenmakers, dijkenbouwers, landaanwinners, monniken en boeren, kooplieden en polderbestuurders hebben sindsdien de handen uit de mouwen gestoken. Veelal met succes.

Aan het begin van deze eeuw resteerde slechts een klein deel van de eens zo talrijke inhammen en gaten in de zeekust. Die kust is sindsdien weer verder dichtgestopt, geplamuurd, bijgeschaafd, gladgestreken. Wie de oogst van deze ontwikkeling van de eerste 80 jaar van deze eeuw bekijkt komt tot het volgende lijstje. De Braakman in Zeeuws-Vlaanderen ging in 1952 dicht; het Sloegebied werd al vóór 1940 afgesloten en in de jaren zestig definitief tot industriegebied bestemd; het Veerse Gat, de Grevelingen en het Haringvliet gingen dicht in het kader van de Delta werken; het unieke zoetwatergetijdengebied van de Biesbosch verloor door de afsluiting van het Haringvliet veel van haar bijzondere eigenschappen; door de nu geplande half-open dam in de Oosterschelde zullen zeker een aantal aspecten van deze zee-arm verloren gaan; de Brielse Maas ging in 1950 dicht en gaat nu helemaal verscholen achter het industriegebied van de Maasvlakte.

Meer noordelijk werd in 1926 het eiland Wieringen door een dijk met het vasteland verbonden; in 1930 kwam de Wieringermeer tot stand; de Afsluitdijk werd in 1934 gesloten waardoor de Zuiderzee als Nederlands kustgebied verloren ging; het Lauwersmeer werd in 1968 afgesloten.

Het IJsselmeer al grotendeels ingepolderd

Het is duidelijk dat het verlies aan natuur en landschap niet bij het gladstrijken van de kustlijn ophoudt. Achter allerlei nieuwe dijken en dammen bleken de natuur en het landschap meestal in sterke mate te veranderen. Heel duidelijk was dit nog maar vrij kort geleden te zien in vele delen van het Deltagebied in Zuid-Holland en Zeeland; daar vond een geleidelijke verandering van een milieu met zout water naar een milieu met zoet water plaats. Heel in het groot deed een dergelijke verandering zich al in de dertiger jaren in de afgedamde Zuiderzee voor. Het verdwijnen van vissoorten als ansjovis, spiering en jonge haring was er o.m. het gevolg van. Sinds die tijd hebben de ontwikkelingen in het IJsselmeer niet stilgestaan. De Wieringermeer is er gekomen, daarna de Noordoostpolder, daarna weer Oostelijk Flevoland en tenslotte Zuidelijk Flevoland.

Nu zijn er dus plannen om opnieuw een groot deel van het nog resterende deel van het IJsselmeer in te polderen. Is dat eigenlijk wel verstandig? Wordt er niet meer opgeofferd dan er wordt gewonnen? Al jaren-

Marken: gaat de eeuwenoude binding tussen de mens en het water na de inpoldering van de Markerwaard nog verder verloren?

lang wordt er tegen de plannen tot inpoldering van de Markerwaard geprotesteerd. Het zijn met name de natuur- en milieubeschermers die hun stem laten horen. Wat zijn hun argumenten?

De grote Nederlandse wateren zijn in het winterhalfjaar van levensbelang voor enkele tientallen vogelsoorten uit het hoge noorden. De Waddenzee is dat voor steltlopers zoals bijvoorbeeld scholeksters en kluten, het Deltagebied bovendien voor ganzen en zwemeenden en het IJsselmeer vooral voor duikeenden, zoals het nonnetje, zaagbekken, kuif-, topper- en tafeleenden. Een groot deel van de Nederlandse aalscholvers, o.a. die uit het Naardermeer, is eveneens aangewezen op het IJsselmeer. Het is niet vreemd dat de natuurbescherming juist om de vogels het IJsselmeer open wil houden. Maar ook de recreatie wordt door inpoldering geschaad, evenals de beroepsvisserij. Bovendien vervult een open IJsselmeer een belangrijke rol in de waterhuishouding (waaronder de drinkwatervoorziening in ons land).

Uitwerking plannen vaag

Wat wil de regering nu eigenlijk met de Markerwaard gaan doen? Dat is niet duidelijk. In de regeringsplannen wordt geen uitgewerkt voorstel gedaan voor de inrichting van de voorgestelde polder. Heel in het algemeen wordt gesteld dat ruim de helft van het gebied een landbouwkundige functie zal krijgen; de rest zal worden verdeeld tussen woningbouw, recreatie, bosbouw en natuur. Tevens zou ruimte moeten worden gereserveerd voor onder meer een tweede nationale luchthaven en een groot militair oefenterrein.

Het spreekt vanzelf dat natuurliefhebbers dat allemaal minder leuk vinden. Het IJsselmeer, en juist het gebied waar de Markerwaard is gedacht, heeft zich ontwikkeld tot een natuurgebied van internationale betekenis. Het is met name van belang als voedsel- en rustgebied voor de vogels. Dit geldt zowel voor de vogels uit het Naardermeer, de Oostvaardersplassen en uit Waterland, als voor de vogels die op hun trekroute van de poolgebieden naar het verre zuiden langs de Nederlandse kustwatergebieden vliegen. Dit op zich is voor de natuurbeschermingsorganisaties al voldoende reden om zich tegen de inpolderingsplannen te verzetten. Een natuurgebied in de polder kan dit verlies niet goed maken: het gaat om onvergelojkbare grootheden.

Nog andere argumenten ook

Maar er is meer. Verstedelijking van een deel van de polder gaat in tegen allerlei ideeën hoe we met z'n allen ons land moeten inrichten. Vrij algemeen pleit men voor woningbouw in en bij de grote steden en in de bestaande groeikernen. De bouw van

Met name in de winter heeft de grote wateroppervlakte van het IJsselmeer een grote aantrekkingskracht op vogels die uit het noorden van Europa komen (foto's Jan van de Kam).

nieuwe groeisteden op grote afstand van de werkgebieden zal leiden tot energie- en ruimteverslindende vervoersstromen naar het noordelijk deel van de Randstad. Bovendien zullen als de inpoldering doorgaat, pas op zijn vroegst omstreeks het jaar 2000 de eerste woningen aldaar kunnen worden opgeleverd. Dat biedt dus in het geheel geen oplossing voor de problemen van nu en van de komende tientallen jaren. Het geldt dat men voor de inpoldering denkt uit te geven kan beter aan woningbouw op kortere termijn worden besteed.

Ook bij de aanleg van landbouwgronden kunnen vraagtekens worden gesteld. Is er in Nederland, gezien de Europese overschotten, behoefte aan een uitbreiding van de landbouwproductie?

Nee, bepaald niet! Daarnaast is het duidelijk dat een Markerwaard met 20.000 ha landbouwgrond geen oplossing kan vormen voor de teruggang van de werkgelegenheid in deze sector. Ook vormt de polder geen compensatie voor het toenemende ruimteverlies waarbij ruim 10.000 ha landbouwgrond per jaar wordt opgeofferd aan stedsbouw, industrie en verkeer. Zo'n polder is een druppel op de gloeiende plaat.

Geen cowboy-planologie

Wie het geheel overziet merkt weldra dat de regering met de inpoldering van de Markerwaard allerlei problemen op „het oude land” tracht op te lossen. Dat zal waarschijnlijk helemaal niet lukken. Die problemen zijn er te groot voor en de mogelijkheden van een ingepolderde Markerwaard zijn veel te klein. Wat mogelijk straks wordt opgeofferd (natuur, een weids landschap, werkgelegenheid voor de IJsselmeervissers etc.) komt nooit meer terug. De Vereniging tot Be-

houd van het IJsselmeer spreekt over de Markerwaardplannen als over een „cowboy-planologie” van „pakken-wat-je-pakken-kan.” Zullen we met z'n allen toch maar wijs worden?

Frits Maas

IJsselmeervereniging

De Vereniging tot Behoud van het IJsselmeer, Postbus 1, 1135 ZG Edam, zet zich bijzonder in voor het behoud van een open IJsselmeer. Voor nadere inlichtingen over de acties tegen de Markerwaardplannen kan men deze vereniging schrijven. Tot 15 april 1981 kan iedereen reageren op de door de regering uitgebrachte nota „De ontwikkeling van het Markerwaardgebied.” Er is dus nog tijd om, individueel of samen met de IJsselmeervereniging, op de zaak te reageren.

GV: vaderlandschapsbeschermingseducatie

Humanisme, ethiek en politiek

Wanneer het Humanistisch Verbond zich gaat bezighouden met zaken die ook in de praktische politiek spelen, zoals het milieu- en energieprobleem, roept dat onmiddellijk vragen op over de relatie tussen ethiek en politiek. We gaan ervan uit, dat het HV geen politiek wil bedrijven, en zich tot de ethische kant van problemen wil beperken. Toch heeft zo'n ethische stellingname natuurlijk ook consequenties voor politiek handelen. Gaat het HV daarmee dan niet toch – en misschien ongewild – het pad op van de politiek?

Kernenergie en -wapens

De situatie ligt bij het milieu- en energieprobleem ongeveer gelijk als bij het vraagstuk van de kernwapens. Ook dat is een vraagstuk met duidelijke ethische aspecten: in hoeverre is het nog moreel verantwoord, moderne wapens te gebruiken of zelfs maar te bezitten, nu die zo'n mensonterende werking hebben? Op dezelfde manier: in hoeverre is het nog verantwoord tegenover de Derde Wereld en generaties na ons, om de grondstoffen op te gebruiken, het wereldklimaat te verstoren en de mensen van de toekomst op te scheppen met afval dat nog niet, en misschien wel nooit verwerkt kan worden? In beide gevallen, kernwapens en energie- en milieu-probleem, heeft elke uitspraak van het HV (of zelfs het zich onthouden van een uitspraak) consequenties voor politiek handelen.

Laten we wel onder ogen zien: het Verbond begeeft zich met ethische uitspraken al in vele gevallen op politiek terrein. Wanneer wij het hebben over de vrijheid van meningsuiting, over privacy of abortus, wanneer wij waarschuwen tegen discriminatie en onredelijk geweld, betreden wij evenzovele keren een terrein waarop ook politiek wordt bedreven. Toch bestaat tegen uitspraken over deze zaken binnen het HV nauwelijks weerstand; wel wanneer het gaat om hete hangijzers als kernbepapening en kernenergie, thema's die zowel in het Verbond als in de politiek controversieel zijn. Dan wordt de relatie tussen ethiek en politiek opeens belangrijk. Het moet ons er in elk geval niet van weerhouden, de **ethische** problemen bloot te leggen die vraagstukken als kernbepapening, milieu en energie oproepen. De betekenis van de ethiek zou pas echt worden miskend als wij dit door politieke meningsverschillen zouden nalaten!

Drie benaderingen

10 In dit vraagstuk van ethiek en poli-

tiiek zie ik drie mogelijke benaderingen:

1. Het HV moet zich onthouden van uitspraken als het zich daarmee op politiek terrein begeeft.
2. Het HV moet zich over maatschappelijke kwesties uitspreken wanneer dit moreel vereist is, en zo'n standpunt zien als een absolute, door de ethiek getrokken grens die humanisten in de politiek niet behoren te overschrijden.
3. Het HV moet zich over maatschappelijke kwesties uitspreken wanneer dit moreel vereist is, en zijn ethische stellingname als een uitgangspunt zien van waaruit elke humanist op zijn eigen manier politiek handelen afleidt.

1. In de **eerste** benadering komt een strikte scheiding van ethiek en politiek naar voren: ethiek betreft situaties tussen mensen, politiek heeft te maken met structuren. Als het HV zich zou uitspreken over politieke kwesties, betekent dat in deze visie dat de politiek op het terrein van de ethiek binnendringt. Het gevolg zou zijn dat iedereen zijn politieke stokpaardjes naar hartelust zou kunnen laten galopperen op het terrein van de morele waarden. Om dit te voorkomen zou het HV zich moeten onthouden van standpunten in politieke kwesties. En dus een duidelijke scheiding van politiek en ethiek.

2. Ook de **tweede** benadering bepleit een strenge scheiding tussen ethiek en politiek. Ook volgens deze visie zouden ethische overwegingen niet verontreinigd mogen worden met politieke standpunten; maar hier wordt het gevaar van de politiek vooral gezien als bron van compromissen en van het begrip „haalbaarheid”, eerder dan als bron van stokpaardjes. Ethische standpunten dienen in deze benadering zonder overwegingen van haalbaarheid tot stand te komen; als ze zo zuiver mogelijk zijn gevormd, moeten ze wel het politieke handelen totaal bepalen:

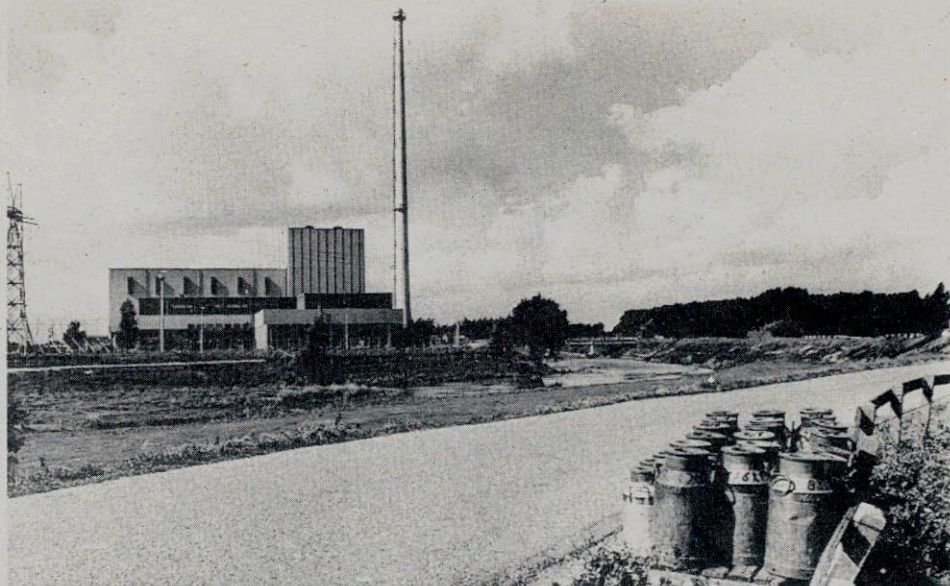
als eenmaal uitgesproken is dat kernwapens onaanvaardbaar zijn, dan zou ook in de praktische politiek niet met minder dan een totale, compromisloze afwijzing genoegen genomen mogen worden.

Het opvallende is, dat beide standpunten dezelfde vooronderstelling blijken te hebben, hoewel ze in de praktijk vaak tegenover elkaar staan. De één zegt: ethiek is beslist niet op politieke kwesties van toepassing, de ander: ethiek is juist wel op politieke kwesties van toepassing, maar dan ook totaal en compromisloos; beiden leggen een waterdichte scheiding aan tussen ethiek en politiek. Uiteraard zijn beide standpunten hier wat toegespitst weergegeven, om ze helder te kunnen beschrijven en het gemeenschappelijke element naar voren te halen: het zuiver houden van de ethiek door deze ver boven de politiek te verheffen.

Scherpe scheiding onmogelijk

3. Ik meen dat zulke waterdichte scheidingen niet mogelijk zijn, en neem dan ook het **derde** standpunt in: ethische uitspraken zijn een uitgangspunt voor politiek handelen; wanneer politieke visies verschillen (en dat is onder humanisten regel), zal ook de vertaling van dat standpunt in politieke visies en compromissen anders zijn. Nodig is een steeds voortgaande wederzijdse bevruchting van ethiek en politiek, waarbij vanuit de ethiek de vraag wordt gesteld of de politieke doeleinden en middelen verantwoord zijn, en vanuit de politiek de vraag of de ethische maatstaven wel tot praktisch realiseerbare oplossingen leiden, en of ze niet in strijd zijn met andere waarden.

Doordat in het derde standpunt geen strikte scheiding meer tussen ethiek en politiek aanwezig is, is het in bepaalde opzichten een veel moeilijker standpunt dan de eerste twee. De grens tussen ethiek en politiek moet wel degelijk worden getrokken, maar plaats en inhoud daarvan moeten van geval tot geval en in voortdurende dialoog worden vastgesteld. De ethiek kan wel algemene uitgangspunten leveren voor de politiek, maar voordat deze in politieke standpunten worden vertaald komt er nog heel wat om de hoek kijken, waarbij ook het ethische uitgangspunt weer op de korrel kan worden genomen.

De kerncentrale te Dodewaard

Doel en middelen

De verhouding tussen ethiek en politiek lijkt zo sterk op de verhouding van doel en middelen. Door ethiek kan een doel van politiek handelen worden bepaald. Maar over de middelen waarmee dat doel moet worden bereikt, kan ethiek niets zeggen behalve dat zij niet in strijd mogen zijn met het doel, en met algemene ethische (in ons geval humanistische) waarden zoals menselijke gelijkwaardigheid. Wanneer echter blijkt dat een doel alleen kan worden bereikt met onethische middelen, dan moet ook het doel weer ter discussie kunnen worden gesteld.

Meer precies zouden we kunnen zeggen, dat ethiek betrekking heeft op de verantwoordelijkheid van ieder mens voor zijn handelingen, een verantwoordelijkheid die hij heeft doordat hij met rede begaafd is. Elke handeling van ieder mens dient daarom, naar humanistische overtuiging, verantwoord te kunnen worden, ook handelingen die in functie worden verricht in politieke organen of in het bedrijf.

Belangen en behoeften

Politiek is het nastreven van maatschappelijke doeleinden vanuit persoonlijke belangen, en vanuit een visie daarop. Belangen zijn niet iets slechts of minderwaardigs: ze kunnen materieel zijn of immaterieel, ze kunnen betrekking hebben op de hoogte van het inkomen, op de wens je kinderen humanistisch vormingsonderwijs te laten genieten, of op de behoefte aan een rustige, niet door autolawaai verstoorte slaap. Belangen komen voort uit het feit dat de mens behoeften heeft, en dus eerder uit de natuurlijkheid dan uit de redelijkheid van de mens.

Toch heeft die redelijkheid wel degelijk invloed op onze behoeften en belangen. Behoeften komen bijna nooit zonder meer voort uit onze lichamelijke gesteldheid, (of we moeten wel tot een erg beestachtig niveau zijn teruggebracht); bijna altijd is onze rede betrokken bij het formuleren van die behoefte en van het belang dat daaruit voortkomt. Dat geldt al bij onze behoefte aan voedselhoeveelheid, soort, plaats, tijdstip), staat staan bij veel meer „ontwikkelde” behoeften als die aan vrije meningsuiting en cultuur. Bij het concretiseren van behoeften en belangen

is de rede dus vrijwel altijd betrokken, en daarom is een redelijke verantwoording van politiek handelen dan ook mogelijk en vereist.

In de ethiek worden dan de maatstaven ontwikkeld waarmee dat politieke handelen verantwoord moet worden. Maar we moeten wel in de gaten blijven houden dat ethiek zich op een ander vlak beweegt dan de politiek. In onze maatschappij komt een gedachtengang op waarbij al het menselijk handelen in de sfeer van de politiek wordt getrokken („alles is politiek”, „iedereen doet alles alleen maar omdat hij er belang bij heeft”), die afgewezen moet worden. In de ethiek gaat het erom, dat wij los van onze belangen ons de vraag stellen, of onze handelingen in overeenstemming zijn met onze waarden.

Persoonlijke verantwoordelijkheid

Het bestaan van de mogelijkheid, ons zo'n vraag te stellen, is een groot goed. Door de werking van het economisch systeem en van de internationale politiek dreigt onze wereld in een catastrofe te raken. Door de gecombineerde werking van belangen dreigen milieurampen en kernoorlogen, en het is in het geheel niet duidelijk of er ook tegenbelangen zijn, voldoende sterk om deze catastrofes te voorkomen. Verantwoordelijk handelen van de mensheid kan dan eigenlijk alleen nog maar ontstaan, wanneer velen zich persoonlijk afvragen of hun handelingen nog wel in overeenstemming zijn met wat zij als menswaardig beschouwen.

Maar juist omdat ethiek losstaat van belangen en teruggaat op de redelijkheid van ieder mens, moet deze ook op ieder mens betrekking kunnen hebben. De door humanisten ontwikkelde ethiek moet ook de humanistische bevelhebber kunnen inspireren, die zich afvraagt of hij

manschappen te velde moet inzetten of een wapen dat de inleiding kan vormen tot een wereldramp; en ook de humanistische president-directeur, die zich afvraagt of hij het milieu moet vervuilen dan wel arbeiders ontslaan. Wanneer humanisten daar rekening mee houden, wijken zij allerm minst uit voor het onhaalbare, maar erkennen zij juist het eigen recht van de ethiek tegenover de politiek. Maar wanneer zij op zulke „praktische” terreinen geen ethiek formuleren, schieten zij tegenover hun mede-humanisten tekort.

Wat zal er dus gebeuren met uitspraken van het Humanistisch Verbond over een leefbare toekomst? Humanisten in allerlei maatschappelijke functies kunnen verwachten, dat zij door het hoofdbestuur geregeld aan zulke ethische uitgangspunten worden herinnerd. Een uitspraak in concrete politieke kwesties, zoals bijv. in de vraag of de kerncentrale Dodegaard nu dicht zou moeten, mag men van het HV echter niet hopen – of vrezen.

Erik van der Hoeven

*gewoon doorgaan met
ademhalen: da's een
goeie*

Stardust Memories:

Woody Allen legt zijn ziel weer bloot

Woody Allen stelt nooit teleur. Bij een film van zijn hand kun je met een gerust hart onderuitzakken en dat uiterst breekbare gevoel van „dit wordt genieten” een kans geven: je geniet altijd. Gesteld natuurlijk dat je ontvankelijk bent voor de persoonlijkheid van Woody Allen, voor zijn gedachten, zijn nuances, zijn grappen en zijn weemoedige zelfspot. Hoewel hij in al zijn vorige films al heel veel van zichzelf stopte, is „Stardust Memories” een regelrechte autobiografie geworden; weliswaar heet de persoon die hij in de film speelt Sandy Bates, maar dat maakt niets uit. Alleen bij de recensent van de Haagse Post las ik de vergelijking met Fellini's 8½, terwijl die vergelijking zich bij het zien van deze film gewoonweg opdringt. Woody speelt, nee is, de geteisterde filmmaker, wiens hoofd omloopt van alles wat zich voordoet naast zijn werk, dat hem eigenlijk al helemaal beheerst: vrouwen, fans, kritiek, loftuitingen, onzekerheid. Het verschil is natuurlijk, dat er bij Woody Allen formidabele grappen in verwerkt zijn, wat ik me van 8½ (die ik zo'n vijftien jaar geleden zag, hou me dus ten goede) niet herinner.

De film begint met een uitermate Italiaans aandoende scène in een trein vol sombere doemdenkers, waar Woody tussen verzeild is geraakt. Tegenover zijn trein staat een andere trein, vol met aantrekkelijke feestvierende mensen. Als Woody wanhopige pogingen doet om zijn trein te verlaten teneinde in de andere te stappen, rijdt deze weg. Later komt hij hetzelfde feestvierende gezelschap tegen op een enorme vuilnisbelt, waar ook zijn eigen gezelschap is terechtgekomen.

Tussen de bedrijven van de film door krijgen we voortdurend commentaar van critici te zien, die deze film in de film van Woody Allen/Sandy Bates beoordelen. Woody speelt namelijk een filmmaker die bezig is aan een film en die daardoor voortdurend in de clinch ligt met zijn producenten, die dit anders willen en dat anders willen. Sandy houdt ook lezingen en wordt dan met vragen bestookt door studenten. De antwoorden die hij geeft zijn altijd subliem in hun eenvoud, helemaal Woody Allen; waarschijnlijk doet hij het in het echt ook zo. Hoewel Woody Allen in een interview heeft gezegd, dat Stardust Memories niet autobiografisch is, lijkt het me stug dat de maker al die situaties die zo persoonlijk zijn, niet een klein beetje aan den lijve zou hebben ondervonden. Met dit verschil dan misschien, dat hij met zijn producenten geen moeilijkheden heeft: zij drongen er zelfs bij hem op aan om „Interiors” te maken, de zeer gevoelige ernstige film waarmee Woody Allen zich kon scharen bij de reeks grote regisseurs, all-round, niet alleen maar komisch.

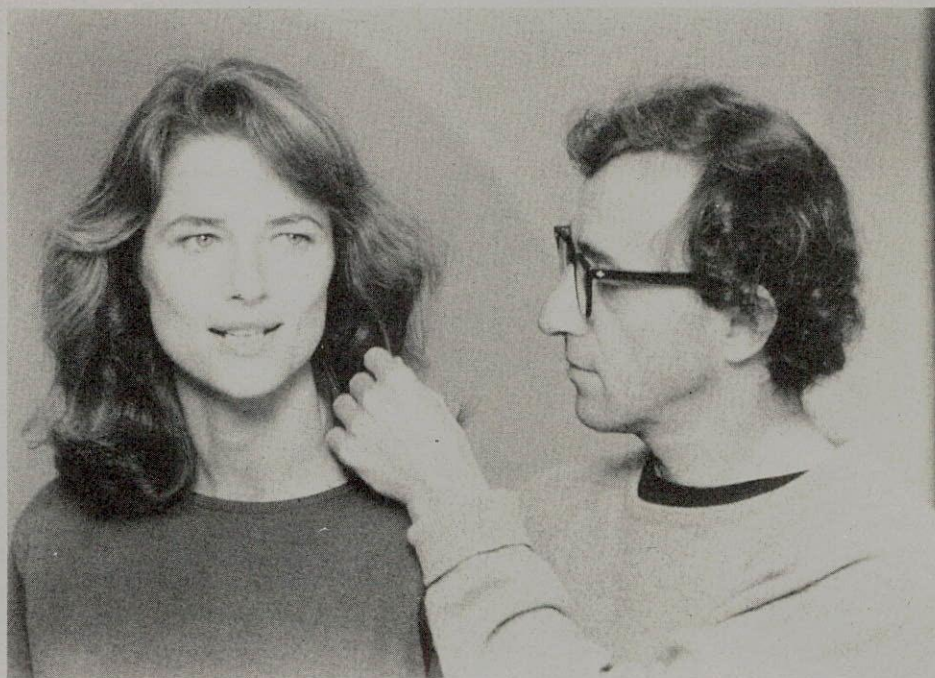
Woody Allen blijft met zijn subtiele grappen, zijn hele houding van comedian, eigenlijk altijd buiten schot. Door zelfs op de meest serieuze vragen een komisch antwoord te geven,

wurmt hij zich uit onder die vragen waar hij eigenlijk geen antwoord op weet. Hij is een typische zoeker, die van dat zoeken een stijl van leven heeft gemaakt, en een stijl van werken, waarin zich alle andere zoekers voortdurend herkennen. Daarom heeft Woody Allen voor mijn gevoel een zeer eigen publiek, waaronder zich niet veel twijfellose, zelfbewuste mensen zullen bevinden, die de wijsheid in pacht hebben, maar hele drommen kind gebleven volwassene, die het leven ook maar bar moeilijk vinden.

In het leven van Sandy zijn er voortdurend vrouwen waar hij zijn aandacht tussen verdeelt, op de bekende

half-wanhopige wijze die we van Woody Allen zo goed kennen. Daar is de mooie maar neurotische Dorrie. Met Dorrie wordt het niks, ze belandt in een gekkenhuis, na wat analyses van Sandy over haar relatie tot haar vader. Haar ziekelijke vermageringsdrift wijst eigenlijk al in de richting dat er iets niet pluis is met haar. Geen aardige rol van de mij onsympathieke Charlotte Rampling.

Dan is daar Isobel, een Française met twee kinderen, die haar man heeft verlaten omdat Sandy zo aardig, maar die hem in grote verleidenheid brengt als ze daadwerkelijk met haar koffertje voor zijn neus staat. Isobel wordt gespeeld door Marie-Christine Barrault en zij past volgens mij nog minder in de Woody-Allen-atmosfeer dan Charlotte Rampling. Het dichtste daarbij komt de derde vrouw, Daisy, een aantrekkelijke violiste, die Sandy steeds meer gaat intrigeren naarmate hij erachter komt wat voor gecompliceerd wezen zich achter dat koele, fraaie uiterlijk verbergt. Wij missen natuurlijk voortdurend smartelijk de aanwezigheid van Diana Keaton in deze film, een vrouw die in zeer veel van Woody Allens films is opgetreden en die eigenlijk onverbreeklijk met hem verbonden is.

Woody Allen en Charlotte Rampling als Sandy en Dorrie in Stardust Memories

Om nog even terug te komen op het verhaal: Sandy is in een impasse geraakt, weet niet goed meer hoe hij verder moet in zijn werk. Als hij met de violiste is verdwaald en terechtgekomen bij een clubje mensen dat in UFO's gelooft en zich in een wei heeft verzameld teneinde iets te zien overvliegen, stuit natuurlijk Sandy achter een bescheiden bosje op een drietal wezens uit de ruimte, aan wie hij vraagt wat de zin van zijn leven is en wat hij verder moet doen. Dezen raden hem aan gewoon stug door te gaan met het maken van grappige films omdat hij daar nu eenmaal het beste in is. Tenslotte wordt Sandy door een fan neergeschoten. Dat het gaat om een film in een film in een film, blijkt pas aan het eind, als twee van de vrouwen van Sandy een geanimeerd gesprek beginnen over zijn kleverige, irritante manier van kussen. Een frappant slot van een heerlijke film, anders dan we gewend zijn, maar niettemin heerlijk.

Leo van Opzeeland

Typierend plaatje uit de nieuwste film van Picha.

in 't kort

Naar de bekende roman „De Witte” van Ernest Claes maakte Robbe de Hert, toonaangevende Vlaamse filmer, een mooie sfeervolle film. De Witte heet eigenlijk Louis, maar vanwege zijn witte stekelkop heeft hij deze bijnaam gekregen. De Witte heeft een hard leven: de schoolmeester is streng, zijn vader een bullebak, een boer waar hij in zijn vrije tijd moet gaan werken een uitgesproken beul en uitbouter. Toch maakt de Witte er voor zichzelf wat van: hij is een meester in het bedenken van rotgeintjes en heeft nergens eerbied voor. Toch is De Witte een dromerig kind, dat volledig meegesleept wordt door boeken, of door de sfeer van een abdij waar hij toevallig iets moet afgeven. De film is met liefde ge-

Beeld uit de klas waarin De Witte (midden, Eric Clerckx) bezig is een van zijn streken uit te halen.

maakt, en de hoofdrol wordt heel acceptabel gespeeld door Eric Clerckx. Geen must, wel een aanrader.

Wie de vorige films van de Belgische tekenaar Picha kent, zal graag naar „The missing link” gaan kijken. In dit subliem getekende verhaal vertelt Picha over de oorsprong der tijden, toen de mensheid nog maar net kwam kijken. Tussen alle gedrochten die wreed met elkaar omgaan, wordt er opeens een wezentje geboren waar niemand weg mee weet: ene O, die er uitziet als een echt klein mensje, niet als een gedrocht. De kleine O wordt verstoten en begint een grote reis op zoek naar zijn identiteit, zoals we het dan maar zullen noemen. Vergezeld van een trouwe brontosaurus en een soort grote vogel maakt hij een heleboel mee. Het verhaal is niet zo simpel te volgen maar dat doet er eigenlijk weinig toe: wie alleen voor de plaatjes gaat komt toch al ruim aan zijn trekken.

De film „The final countdown”, hier ten onrechte vertaald als: Terug naar de hel, vertelt van het vliegdekschip „Nimitz” waarover kapitein Yelland (Kirk Douglas) gezagvoerder is. Voor deze reis wordt Warren Lasky (Martin Sheen, uit Apocalyps now) aan de crew toegevoegd: hij moet voor de maatschappij die een grote rol heeft gespeeld bij de bouw van het enorme schip, waarnemingen doen aan boord. Het schip komt terecht in een merkwaardige, hevige elektrische storm en als die weer is gaan liggen, blijkt langzamerhand dat de tijd terug is gedraaid: het is 6 december 1941, de dag vóór de aanval op Pearl Harbour. Yelland komt in een groot conflict: hij zou die aanval kunnen verhinderen, maar zou dan ingrijpen in de geschiedenis. Als hij denkt te weten wat hij moet doen, steekt er opnieuw zo'n storm op en naderhand

is de Nimitz weer terug in het heden. Een frappant slot zorgt nog voor enige lichte sensatie, maar al met al is het toch alleen maar een knap gemaakt onzinverhaal geworden.

L.v.O.

Kirk Douglas als kapitein Yelland, die het commando heeft over de Nimitz

de kernwapens zijn als de dood voor ons

Wat humanisme is, weet ik niet (1)

„Raadsman, vertel me eens: wat preekt nu eigenlijk een raadsman?” Een vraag indertijd, toen ik nog raadsman was, van een sergeant I in de kazerne in Grave. Mijn antwoord: „Nou, eigenlijk niet meer dan dit ene: denk zelf, kies zelf en beslis zelf”.

De vraag was heel duidelijk; een originele variant op de vraag, die in de g.v.-uren altijd weer wordt gesteld, dikwijls al bij de eerste ontmoeting, waarbij de raadsman zich voorstelt en vertelt, wat hij in de kazerne doet. De vraag namelijk: Wat betekent dat woord... humanisme? Het is al weer een tijdje geleden, dat in EGO een artikel is verschenen over het humanisme. Daarom ben ik van plan er een aantal artikelen aan te wijden en dat ondanks de titel, die hier boven staat. Ondanks? misschien ook wel... omdat! Er had ook boven kunnen staan: wat is humanisme? Maar dat zou de verwachting hebben gewekt, dat ik dat even in een paar woorden klip en klaar uit de doeken zou doen. Welnu, dat kan ik niet. Daarom hou ik me maar bij mijn niet weten.

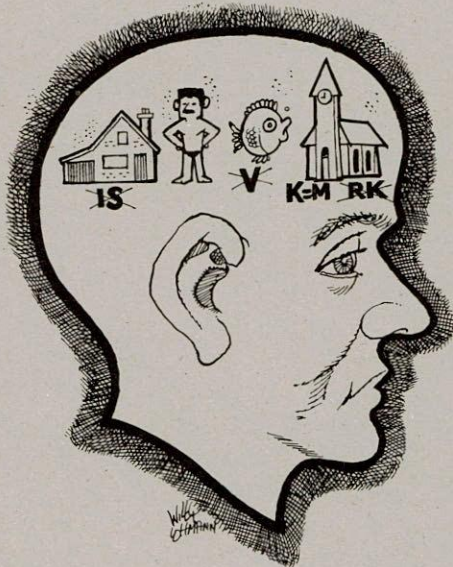
Beginselverklaring

Natuurlijk zou ik met de beginselverklaring van het Humanistisch Verbond op de proppen kunnen komen. Daar staat een prachtig geformuleerde omschrijving in. Maar dat lijkt me niet zo'n goed begin. Wel is deze verklaring in een kadertje binnen deze tekst opgenomen. Dan kan iedereen me controleren. Dat humanisme wordt daarin nader verklaard met begrippen als redelijkheid, vrijheid en gerechtigheid. Dat zijn hooggestemde woorden. Ze klinken zelfs wat hoogdravend, maar mijn grootste bezwaar is, dat elk van die woorden minstens evenveel vragen oproept als het woord humanisme zelf. Wie vóór het lezen van zo'n verklaring niet weet wat humanisme is, weet het daarna net zo min. Ook wekt zo'n tekst de indruk, nog meer door de vorm dan door de inhoud, dat je te doen hebt met iets wat het humanisme beslist nooit mag worden: een soort ideologie met een strak omschreven leer. Een leer, waaruit rechtlijnig kan worden afgeleid, wat waar, mooi en goed is: wat mensen behoren te denken en wat ze binnen de staat, de maatschappij en het gewone daagelijkse leven hebben te doen en te laten. Die indruk wil ik graag vermijden en ook daarom hou ik me maar bij mijn niet weten.

Socrates

Dat niet weten is niet zomaar toeval, maar integendeel heel fundamenteel. Dat heb ik ontleend aan Socrates, een oude Griekse wijsgeer, ver in het verleden van het humanistische denken.

Van hem wordt verteld, dat hij een eigenaardige manier had om mensen vragen te stellen. Daarmee bracht hij

ze aan het twijfelen, zelfs degenen, die alles met grote zekerheid meenden te weten.

Het orakel van Delphi antwoordde eens op de vraag, wie de wijsste man in Athene was zonder omwegen: „Socrates”. Bijna altijd waren de antwoorden, die het orakel gaf dubbelzinnig, maar deze keer niet.

Socrates zelf twijfelde er wel aan en trok op onderzoek uit. Na een aantal dagen kwam hij tot de konklusie: Het orakel kon toch wel eens gelijk hebben. In Athene ben ik blijkbaar de enige, die weet, dat hij niet weet. Later werd hij veroordeeld tot het drinken van de gifbeker: „Hij bederft de jeugd, ondermijnt het geloof in de goden en brengt de orde in de samenleving in gevaar”, zo luidde de beschuldiging. Toch voelen humanisten zich bij Socrates uitstekend thuis.

Humanisten zijn ook principiële twij-

Beginselverklaring

Het humanisme is de levensovertuiging die probeert leven en wereld te begrijpen uitsluitend met menselijke vermogens. Het acht wezenlijk voor de mens zijn vermogen tot onderscheidend oordelen, waarvoor niets of niemand buiten hem verantwoordelijk kan worden gesteld. Het humanisme wordt gekenmerkt door:

1. de voortdurende bereidheid zich in denken en doen naar normen van redelijkheid en zedelijkheid te verantwoorden;
2. de helpende zorg voor de medemens om hem in staat te stellen zich te ontplooiën tot een volwaardig bestaan in zelfbestemming;
3. het streven naar een samenleving waarin vrijheid, gerechtigheid, verdraagzaamheid, eerbied voor de menselijke waardigheid en medemenselijkheid centraal staan.

felaars en dwarsliggers. Alle antwoorden, eens door mensen gegeven, blijven voor hen onderhevig aan kritiek en mogen altijd weer opnieuw op hun houdbaarheid worden onderzocht.

Wie zekerheid verlangt en een houvast in het leven, die kan bij het humanisme maar weinig van zijn gading vinden.

Humanisme is leren leven met de voortdurende twijfel en... met de onzekerheden van het menselijk bestaan. En dat zonder duizelig te worden of er onder gebukt te gaan. Een bevriende dominee van orthodoxe huize, die met vakantie was, stuurde mij eens uit Parijs de hierbij afgedrukte ansichtkaart. Het is een reproductie van een aquarel van Folon. Hij vond die kaart heel toepasselijk voor een humanist. Een klein mensje, dat een heel groot vraagteken torst. Ik geloof terecht. Hoe terecht, hoop ik in de volgende artikelen duidelijk te maken. De dominee gaf er later nog het volgende commentaar bij: „En het gekke is, hij gaat er niet onder gebukt.”

Wat humanisme niet is

Mijn antwoord aan de sergeant I in Grave: Denk zelf, kies zelf en beslis zelf sluit wel een aantal dingen uit. Namelijk alle gedachten, meningen, politieke systemen, wereld- en levensbeschouwingen, die voor dat zelf denken, zelf kiezen en beslissingen geen ruimte laten.

Fascisme bijvoorbeeld is in al zijn verschijningsvormen volkomen strijdig met humanisme. Elke vorm van diktatuur trouwens. Diktatuur betekent immers altijd, dat de leider, de heerser denkt, kiest en beslist voor

allen.
Ook het militarisme is met het humanisme onverenigbaar, want diktatuur en militarisme horen bij elkaar als kruis en munt; het zijn twee kanten van dezelfde penning.
Tegen fascisme, diktatuur en militarisme zullen humanisten zich altijd hevig verzetten. Anders zouden ze zichzelf ontrouw worden. Evenzo tegen onderdrukking, slavernij, uitbuiting, marteling, censuur en discriminatie in welke vorm ook. Eigenlijk altijd tegen situaties waar mensen hun overmacht gebruiken om anderen van hun vrijheid te beroven.

Humanisme en godsdienst

Er ligt ook een scheidslijn tussen humanisme en godsdienst. Humanisme is geen godsdienst. Het Humanistisch Verbond geen kerk. Voor oppervlakkige waarnemers lijkt het er soms op dat het wel zo is. Dat komt omdat het H.V. zich op dezelfde terreinen beweegt en ten behoeve van niet-godsdienstige mensen een aantal taken heeft opgepakt, die de kerken sinds jaar en dag voor hun gemeente en parochieleden vervullen.

Die scheidslijn is niet overal hetzelfde. Soms is die maar dun en daardoor niet zo duidelijk. Hij wordt dikker naarmate een godsdienst dogmatischer en orthodoxer wordt en dus duidelijker de pretentie heeft DE weg, DE waarheid en HET leven te zijn voor alle mensen. Daaraan ontleent ze dan niet alleen het recht, maar zelfs de plicht haar geboden en verboden aan anderen op te leggen. Waar dát het geval is, moeten humanisten zich ook tegen een godsdienst verzetten.

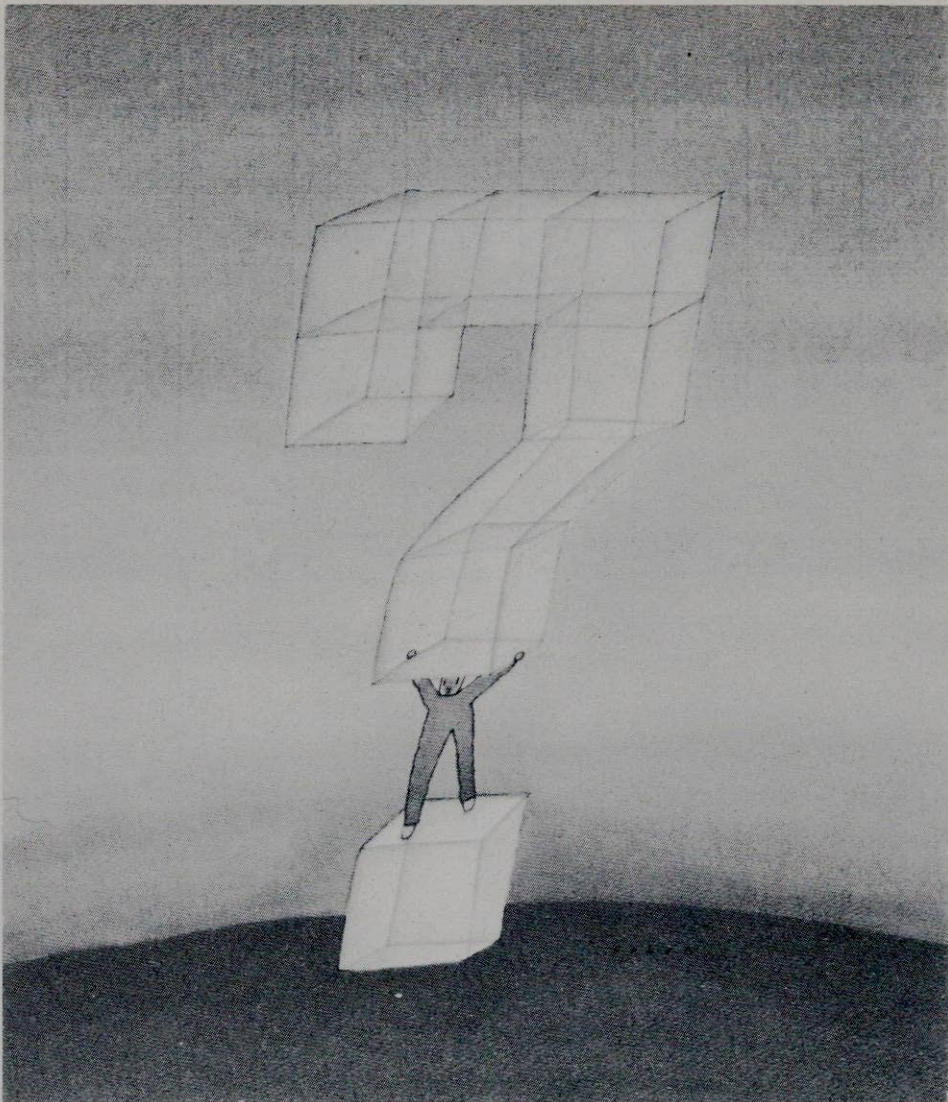
De verhouding tussen humanisme en godsdienst is echter te ingewikkeld en te fundamenteel om hier in een paar regeltjes af te doen. Ik kom er in volgende artikelen nog uitvoerig op terug.

Wat blijft er over?

Ik heb nu een aantal dingen buiten de grenzen van het humanisme geplaatst. Dat is nog voor uitbreiding vatbaar, bijvoorbeeld met onverschilligheid en een platvloers realisme, een soort levensopvatting, waarbij het alleen maar gaat om het hebben en houden. Te houden wat je hebt en zien te krijgen wat je niet hebt ten koste van anderen. Welnu, als je ook dit uitsluit, wat blijft er dan over, wat voor humanisten de moeite waard is?

Een ruimte van vrijheid

Een ruimte, die iedereen voor zichzelf kan in- en opvullen door zelf te denken, zelf te kiezen en zelf te beslissen. Een ruimte van vrijheid, waarbinnen iedereen zoveel mogelijk zichzelf kan zijn samen met alle anderen, die dezelfde rechten hebben.

Het Humanistisch Verbond heeft zich tot taak gesteld die ruimte uit te breiden en wel in twee richtingen:

1. Naar de kant van de samenleving; de situatie, waarin mensen moeten leven.

Dat betekent strijd tegen machten, tradities, wetten, die onderdrukkend in plaats van bevrijdend werken.

2. Naar de kant van de mensen zelf, als ze in hun ontplooiing worden geremd en gehinderd door angsten, vooroordelen, te grote goedgelovigheid, onwetendheid, meegaandheid en onderdanigheid.

In Eindhoven, waar ik woon, heeft lange tijd op een groot muurvlak van de mensa van de Technische Hogeschool in groteske letters deze beharzenswaardige spreuk gestaan:

Gelukkige slaven zijn de grootste vijanden van de vrijheid!

Een uitspraak, waar ik me geheel in kan vinden.

Geestelijke verzorging

Met behulp van het bovenstaande kan ik nu ook zeggen wat een raadsman, een geestelijk verzorger doet.

Geestelijke verzorging is het scheppen van ruimte, waarbinnen mensen hun bewustzijn – van de hen omrin-

gende wereld en van hun eigen plaats daarin – kunnen verruimen, verdiepen, verrijken en ordenen; de ruimte scheppen, waarbinnen mensen zichzelf kunnen zijn of worden in denken en doen.

Daarmee is tegelijk duidelijk, dat geestelijke verzorging het meest noodzakelijk is op die plaatsen, waar die ruimte juist heel beperkt en ook nog het meest bedreigd is, zodat mensen er volkomen in de vernieling kunnen raken. Bijvoorbeeld in kazernes en andere militaire verblijfplaatsen, maar ook in ziekenhuizen, gevangenissen, bejaardencentra en verpleegtehuizen.

In het volgende artikel wil ik het hebben over de plaats van het humanisme temidden van andere levensopvattingen.

Seine van de Belt

humanisme: hogere-machtsvergelijking

Raadslieden op de barricaden? (slot)

De falende overheid

„Als militairen zeggen: het maakt geen bal uit of je naar de aalmoezenier, de dominee of de raadsman gaat, dan is er toch iets fout. En als er niet iets fout is, waarom zijn er dan nog aalmoezeniers, dominees en raadslieden?” zo vroeg Wil Gerards zich aan het eind van het vorige artikel in deze reeks af. Het onderscheid tussen de verschillende vormen van geestelijke verzorging werd in dat stuk uit de doeken gedaan. Conclusie was, dat de raadslieden blijkbaar duidelijker moeten aangeven waarin zij verschillen van hun godsdienstige collega's.

In dit artikel, het laatste van de drie op basis van een gesprek met raadsman Wil Gerards en zijn schriftelijke stuk, komen we terug op de vooroordelen die in deel één werden behandeld. En daarbij kijken we ook eens buiten de „kleine kring” van het leger. Want ook daar leven die vooroordelen tegen de humanistische geestelijke verzorging en vorming in de krijgsmacht.

Nogmaals de vooroordelen

Veel van de taken van de geestelijke verzorging kunnen door het maatschappelijk werk worden overgenomen. Dat was het eerste vooroordeel dat we bekeken. Maar de maat-

schappelijk werker is daarna niet meer ter sprake gekomen. En dat is ook logisch. Want het maatschappelijk werk houdt zich uitdrukkelijk bezig met de concrete problemen van de mens in zijn maatschappelijke en sociale verbanden. Problemen dus met bijvoorbeeld het gezin, het huishouden, het werk, het inkomen. De, met name humanistische, geestelijke verzorger houdt zich bezig **juist** met **heel** de mens, ten aanzien van **alle** en **al** zijn bestaansverhoudingen. En dat in een voortdurend pogen zich van de meest fundamenteel persoonlijke voorstellingen daarvan bewust te worden, met als doel voor zich een zinvol levensplan te ontwerpen; in een verhouding van principiële gelijkwaardigheid. De krijgsmacht is slechts de situatie waarin die mens zich bevindt. Gerards in zijn stuk: „Zou men bovendien de fout doorzetten, wezenlijke geestelijke verzorgings-functies over te hevelen naar de maatschappelijk werker, dan zou het voor de geestelijke verzorging ook nog catastrofale en onaanvaardbare zich voordoen van onder de krijgstuicht geplaatst te zijn.”

Het tweede vooroordeel: er is helemaal geen behoefte aan geestelijke verzorging. Tja, al het voorgaande moet toch wel aangetoond hebben, dat die behoefte wel degelijk bestaat. En over vooroordeel nummer drie, „er is al helemaal geen behoefte aan humanistische geestelijke verzorging”, schrijft Gerards dat zoiets alleen nog maar beweerd kan worden door „volstrekt naïeven of kwaadwilligen”.

De krijgsmacht is een gewoon bedrijf als zoveel andere; dat was ons vierde vooroordeel. Daar is al tegen ingebracht, dat die krijgsmacht gebruik maakt van geweldsmiddelen, doel-

stellingen en een psychische druk die je bij Philips of Remia niet rap zult vinden. Integendeel, die kenmerken maken van de krijgsmacht een instelling, die meer dan waar ook een persoonlijk-principiële opstelling vraagt en daarvoor is weer een meer dan gewoon „bewustzijn der dingen” nodig.

Totale institutie?

Nu is de organisatiestructuur van de krijgsmacht autoritair, met een aantal – aan zo'n grote institutie meestal eigen – totalitaire trekken. Dat betekent dat alle levensbehoeften binnen de militaire maatschappij onder militaire controle staan, zelfs de rechtspraak.

Deze organisatievorm leidt tot verhoudingen die de mogelijkheden tot bezinning en rekenschap afleggen beperken of zelfs tegengaan. Je hoeft niet te denken, dat wordt voor je gedaan. Gerards: „In feite zou het nodig zijn, wil deze samenleving haar beweerde democratische gehalte waarmaken, dat aan iedere militair een voortdurend bij hem aanwezig (vrij) alter-ego wordt toegevoegd, met als voornaamste taak zonder ophouden in zijn oren te fluisteren: 'als mens moet je juist wel en zelfstandig denken'”.

En hij vervolgt: „De rol van de geestelijke verzorger is slechts uitvoerbaar vanuit een voortdurend meebeleven en aanwezig zijn in die militaire situatie. Geen 'burger'-pastoor of -dominee of -raadsman kan dit, kan niet – staande buiten deze situatie – in deze problematiek voor iemand wezenlijk dienstbaar zijn; zelfs niet, wanneer het hele weekend ervoor zou worden opgeofferd.”

Als we dan tot slot kijken naar de mens in die militaire samenleving: de dienstplichtige of vrijwilliger wordt medeverantwoordelijk gemaakt, moreel althans, voor de effecten van het voorhanden zijn van die geweldsmiddelen, voor de doeleinden van het inzetten ervan en voor die inzet zelf. En die dienstplichtige of vrijwilliger is doorgaans nog jong. Zijn persoonlijkheid is nog kwetsbaar; zijn persoonsvorming is nog onvolledig. In elk geval is die persoon door de bank genomen niet in staat om (zelfs zonder de tegendruk die de organisatie uitoefent) de zaken te overzien en principiële keuzes te maken. Gewoon bedrijf? Kom nou... Kortom, de vooroordelen zijn wat de

Raadsman Wil Gerards
(foto Bert Bosch)

dikke Van Dale erover zegt: „Niet op kennis of redenering, maar op neiging, traditie of navolging berustend oordeel (mening) omtrent iets of iemand”. En ze worden niet alleen maar in het leger gehoord. Volgens Gerards schort er ook nogal wat aan de kennis hieromtrent van politici, journalisten, lands- en militaire overheden.

Gebrek aan kennis

Over de politici zegt hij: „Het tragische is dat die politieke partijen waar wij op aan gewezen zijn, het laten afweten. De PvdA zegt: heeft het iets met geld te maken? Nee? Dan hebben we weinig belangstelling. En de VVD zegt: jullie zijn te kritisch tegenover die krijgsmacht. Als humanist sta ik achter je, maar ik ben toevallig wel voor beveiliging met kernwapens. Dus die laten het ook afweten.” (Zie naschrift aan het slot.)

En over de pers: „In onze strijd voor een omvang van het corps die recht doet aan de behoefte, willen wij twee wegen bewandelen. Ten eerste naar de politiek toe. Maar dat ligt dus moeilijk. De tweede manier is de pers inschakelen. Maar ook daar leven die vooroordelen.” Een sprekend voorbeeld van dat laatste is de opmerking die geestelijk verzorgers, de humanisten dan, nogal eens te horen krijgen: Wat zeur je nou? Je wilt toch in dat leger werken? Leg je dan ook neer bij de wetten die daar gelden en klaag niet.

De militaire overheden. Gerards: „Als de overheid eenmaal heeft gezegd: op grond van grondwettelijke rechten en op grond van het feit dat we een democratie zijn: 'je kunt geen mensen in de krijgsmacht binnen-vragen (vrijwilligers) of binnen verplichten (dienstplichtigen) zonder dat ze kunnen beschikken over vrije geestelijke begeleiding', dan vind ik dat die verzorgers ook een eerlijke, loyale, plaats moeten krijgen. Dan vind ik dat wij van de krijgsmacht-mensen een verstandhouding mogen eisen, die rekening houdt met de wezenlijke bedoelingen van de geestelijke verzorging en de plaats die die verzorgers moeten hebben. Dat vereist inzicht. En dat inzicht ontbreekt, vaak.”

Nog maar eens een voorbeeld: „Een functionaris, officier, zegt bijvoorbeeld: je krijgt van mij alle ruimte, maar als je het mij vraagt dan zijn jullie volstrekt overbodig; als het aan mij lag: afmarcheren die hap, de poort uit.

De geestelijke verzorging wordt te sterk benaderd vanuit de belangen die de militaire leider heeft. Je moet niet zeuren, die geestelijke verzorging moet zo functioneren, dat zij er geen last van hebben. Maar zij hebben er natuurlijk altijd last van. Want de geestelijke verzorging is gericht op bewustwording en de krijgsmacht is gebaat bij beperking van die bewustwording.”

Spanningsverhouding

De functies van militaire leider en geestelijke verzorger staan dus op gespannen voet met elkaar. Gerards: „Zij hebben met dezelfde mensen te maken en een tegengestelde invloed op die mensen. Ik vind dat ze pas goed met elkaar omgaan, als zij elkaars functies accepteren, omdat zij zijn ingesteld door dezelfde overheid. De officieren moeten erkennen dat de geestelijke verzorging een legale plaats in de krijgsmacht heeft en de geestelijk verzorger moet accepteren dat die officier daar legaal zit.” Natuurlijk zijn niet alle officieren over één kam te scheren. Gerards: „Laat ik het algemeen zeggen: als ik militaire leiders tegen kom met persoonlijkheidseigenschappen die gunstig zijn voor dat leiderschap, dan kom ik ook meer ruimte tegen. En het omgekeerde is ook waar: als die eigenschappen ontbreken dan kom ik minder ruimte tegen.”

Tot slot de landelijke overheid, de regering, minister De Geus. Gerards: „Het recht op een niet-godsdienstige geestelijke verzorging wordt puur en alleen maar bepaald door het feit dat een mens én niet godsdienstig is én in die krijgsmacht zit. Dit is wezenlijk. En het is daarom een falen van de overheid dat zij accepteert, dat bijvoorbeeld in de marine dienende militairen zitten, die niet godsdienstig zijn, zonder dat er voor hen voldoende geestelijke verzorging is.”

De humanistische geestelijke verzorging en vorming in de krijgsmacht. Een derde van de krijgsmachtbevolking moet worden „verzorgd” door zo'n twintig raadslieden. Er zijn er dus veel te weinig. De minister is niet erg bereid dat aantal uit te breiden. Zijn ze te lastig? Ga zelf maar eens na.

Peter Boss

Naschrift: Met verwijzing naar het artikel op pag. 4/5 dient te worden opgemerkt, dat zich in de situatie wat deze politieke partijen betreft een gunstige kentering heeft voorgedaan. Op 13-11-80 hebben m.n. vertegenwoordigers van PvdA en VVD in de Vaste Kamercommissie voor Defensie zeer positieve bijdragen geleverd t.b.v. de dienst HGV, waarvoor veel dank. Op dit punt is er dus hoop op een wat betere toekomst.

EGO ziet de mensen voor vol aan – tjokvol

Nederland 1981: arm rijk

de eenzaamheid van de lange afstandsraкет

soldaat: een lichtgeraakt persoon

de meeste leiders zijn wel van gisteren

kernwapens: het laatste oordeel vellen

olievlerk

moderne mens: grensbewoner

infanterist: wegmaakt

GV: verder kijken dan je neus lang is

EGO schroomt niet om een figuur te slaan

vrede: wortel schieten

't nieuwste wapen beweegt hemel en aarde

uniformeren: ingepakt worden

wie hoog klimt kan 's winters lekker naar beneden

op weg naar het einde: vlugger kan niet meer

luchtje scheppen: met recht

de volgende oorlog wordt er een met terugwerkende kracht

kernwapen: beperkt houdbaar

EGO: heden is de beurt aan mij – morgen aan U

raadsman: dienstklopper

Vier eeuwen geleden werd Frans Hals geboren

De geboortedatum van Frans Hals is niet precies bekend. Aangegeven staat meestal 1580. Waarom zouden we op een jaartje eerder of later kijken, als het 4 eeuwen betreft. Daarom deze maand een artikel met de titel: Vier eeuwen geleden werd Frans Hals geboren. In Mechelen of in Antwerpen, dat weet men ook niet precies. In elk geval in de Zuidelijke Nederlanden, die in die dagen vreselijke tijden beleefden. Moordende en muitende Spaanse soldaten trokken door het land, op brandstapels stierven duizenden aanhangers van het calvinisme. Bosgeuzen bestreden de Spaanse troepen te vuur en te zwaard.

In de Noordelijke Nederlanden had de reformatie een zekere stabiliteit bereikt. Geen wonder dat velen naar het noorden trokken.

Het gezin Hals ontvluchtte de chaos en vestigde zich in Haarlem. Met de kleine Frans, die voorbestemd was een groot schilder te worden. Vader Franchois Hals was „droochscheerder en lakenbereider”.

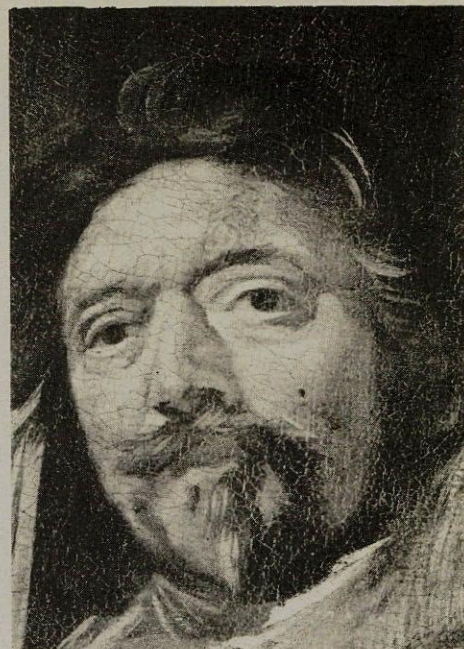
Hij voorzag op een bescheiden wijze in zijn onderhoud. Moeder heette Adriantgen van Geertenrijck. In 1591 werd hen een tweede zoon geboren, Dirric genaamd en wiens doopakte berust in het Gemeente-archief van de Spaarnestad.

Leerling

Frans wilde schilder worden en werd toen hij de leeftijd bereikte om zich de grondbeginselen van dit vak eigen te maken, leerling van Karel van Mander, ook een uitgeweken Vlaming, een bijzonder ontwikkeld man, die zich niet alleen als schilder naam had verworven, maar ook als schrijver en dichter bekendheid genoot. Vooral door „Het Schilderboek”, dat het leven beschrijft der doorluchtige en hoogduitsche schilders, en in 1604 in Haarlem verscheen (De Wereldbibliotheek bracht in 1936 een in hendaags Nederlands overgebrachte uitgave), werd Van Mander in vele

landen een beroemdheid. Van Mander stichtte naar Italiaans voorbeeld met een tweetal kunstbroeders in 1583 de Haarlemse Akademie.

Er bestond in die tijd een voorliefde voor het klassieke, niet alleen in de schilderkunst maar ook in de literatuur. In de laatste gaven vooral Coornhert en Spieghel de toon aan. De gehele volgende eeuw handhaafde zich deze stroming. Het mag een wonder genoemd worden dat Frans Hals, opgegroeid en gevormd in deze romantisch georiënteerde omgeving, door de sfeer hiervan niet werd beïnvloed. Hij werd de baanbreker van onze nationale schilderkunst en in de rij der kunstenaars van de

Zelfportret (detail uit het Schuttersstuk van 1639)

Gouden Eeuw een der grootsten. Hij verbreedde de roem van Haarlem en ons land tot ver over de grenzen.

Meester-schilder

In 1610 wordt Frans Hals lid van het Haarlemse St. Lucasgilde. Schaarste aan positieve gegevens omtrent zijn leven heeft hem tot een dankbaar slachtoffer gemaakt van hen die zich gaarne uitleefden in geromantiseerde en anekdotisch ingestelde biografieën. Een dergelijke „geschiedschrijving” komt vaak voort uit een vereenzelviging van de manier van leven van de kunstenaar en de levenshouding van degenen, die hij portretteerde. Van voor zijn 30ste jaar is geen werk van hem bekend. Uit ongeveer 300 schilderijen bestaat zijn oeuvre, men kent slechts één tekening van zijn hand.

Voorstudies maakte Frans blijkbaar bij hoge uitzondering. Zijn schilderijen getuigen van een geheel eigen visie en spreken een heldere taal. Hij was uitsluitend een schilder van de mens. Landschappen, stillevens, dieren, christelijke voorstellingen, geschiedenis en naakt-figuren hadden zijn interesse niet. Het waren in de regel bijna allemaal mansportretten.

Vooral portretten

Eerst waren het mannen, die, naar men de indruk krijgt, het leven niet zo zwaar namen en ogenschijnlijk niet zoveel problemen hadden. Later verandert dat. Frans Hals dringt dan in zijn werk diep door tot de innerlijke roerselen van zijn modellen. Men zegt wel eens dat het gelaat de spiegel van de ziel is, als dat zo is dan heeft Frans Hals wel heel diep in de spiegel gekeken. Bezorgd vraagt men zich af bij het zien van deze portretten of onze ijdelheid, domheid, kwetsbaarheid en andere eigenschap-

pen ook zo duidelijk op ons eigen gelaat zijn te lezen. Maar portret-schilders, in dit geval Frans Hals, zien veelal de vermommingen van hun te schilderen personen. Daarom brengt een geschilderd portret vaak zoveel ontstemming. Een schilder is nu eenmaal geen fotograaf.

Een van Hals' eerste portretten is dat van Jacobus Zaffius. Een expressief gelaat en een prachtige lichtval op de stoere kop. De losse penseelstreek duidt op de toekomstige ontwikkeling van Frans Hals. „De vrolijke drinker” uit het Rijksmuseum in Amsterdam is niet ten onrechte een van zijn populairste werken. Het schilderij is een feest van kleur en daarbij een meesterwerk van een snel genoteerde expressie. Het gelaat en de handen zijn voor Frans Hals de uitdrukkingsterreinen waar zijn zoekersblik speurt.

„De lachende vrouw” is een bewijs dat Hals zijn onderwerpen niet altijd zoekt in meer goeie kringen. Deze vrouw uit het volk zette hij in forse penseelstreken voor ons neer en zij kijkt ons lachend en openhartig aan. Het was Hals altijd te doen om momentopnamen te schilderen. Ook de „Jonge Visser”, bij dit artikel afgebeeld, is daarvan een voorbeeld. Een fijne knaap, wiens uiterlijk bij je de wens doet opkomen om hem eens te ontmoeten en een praatje met hem te maken. Levensecht, onopgesmukt, dat is Frans Hals volkomen.

Malle Babbe, een volkswrouw met een uil op haar linker schouder, maakte een verre reis en is te bewonderen in een New York's museum. We kunnen haar in brons ontmoeten in Haarlem in de Bartel-jorisstraat. Een tikkeltje buiten het gewone genre is de Kindergroep met bokkewagen. Hier is de speelse en vredige vrolijkheid weergegeven van drie kinderen in vorm, kleur, licht en leven.

Regenten- en schuttersstukken

Regenten- en schuttersstukken waren specifieke schilderijen uit de zeventiende eeuw. Men trof ze nergens elders aan dan in de jeugdige Republiek der Zeven Verenigde Ne-

Jonge visser

De vrolijke drinker

derlanden. Geportretteerd werden de regenten of regentessen van een weeshuis, een hofje of een tehuis van ouden van dagen en dan meestal om een tafel verenigd.

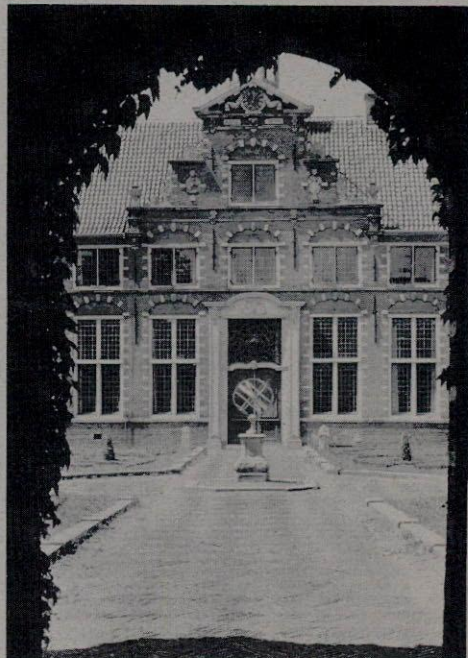
Op een schuttersstuk werden de schutters van een vendel of soms ook alleen de officieren in een groep bij elkander gebracht.

Schutters lieten zich gaarne aan de maaltijd portretteren. Voordien waren groepen van mensen vaak in familieverband op altaarstukken weergegeven met de schenker of opdrachtgever in hun midden. Ongekende hoogtepunten in het werk van Frans Hals vind ik „De maaltijd van officieren van de Cluveniersdoelen”. Elke persoon die afgebeeld wordt is boeiend, het geheel een portret van ons volk in een tijd dat de reformatie een sterk stempel drukte op mens en samenleving. Realistische beelden van ruimte, beweging, licht en kleur. Dan is daar de schokkende voorstelling van 1664, „De regentessen van het Oudemannenhuis”, geschilderd enige jaren voor zijn dood. Hoe heeft Frans Hals deze vrouwen doorzien. Genadeloos heeft hij hen afgebeeld als wezenloze mummies in portretten, die wel karikaturen lijken.

Om Frans Hals te leren kennen heeft men de grenzen van ons land niet te overschrijden. In het Frans Halsmuseum, het voormalige Oude

Mannenhuis, in Haarlem, waar hij de hierboven genoemde regentessen op het doek bracht, is een aantal van zijn werken bijeengebracht. Een kostbare verzameling van een zeer groot schilder, die in een lang leven de mensen trachtte te doorgronden.

Jan Kooijman

Frans Hals-museum te Haarlem

Het belang van informatie

Derde wereld verdient meer hulp

In Nederland, met zijn veertien miljoen inwoners, staat in zo goed als alle gezinnen wel minstens één radio- of tv-toestel, van elk zijn er in ons land een vier miljoen. Bovendien worden per dag ruim vier miljoen dagbladen verspreid. Dit betekent, dat Nederlanders, wanneer ze dat willen, goed geïnformeerd zijn over wat er in hun eigen land en in het buitenland gebeurt. Ook op het gebied van informatieverschaffing behoort Nederland duidelijk tot de ontwikkelde landen.

Neem nu eens Venezuela, waar ook ongeveer veertien miljoen mensen wonen. Daar zijn evenveel radiotoestellen als in Nederland, anderhalf miljoen tv-toestellen en verschijnen een miljoen kranten per dag. Dat is heel wat minder informatie per inwoner, zoals je ziet.

En neem een nog duidelijker voorbeeld, Tanzania. Dit land heeft ruim zestien miljoen inwoners, die met zijn allen tegen de vierhonderdduizend radio's bezitten. Tv is er niet. De Tanzaniaanse kranten worden dagelijks gedrukt in een totale oplage van tegen de honderdduizend exemplaren per dag.

Niet alleen honger

Onderontwikkelde landen zijn niet alleen landen waar de bevolking nauwelijks in haar levensonderhoud kan voorzien, waar honger wordt geleden, het zijn ook landen waar de mensen verstoken blijven van erg veel informatie, omdat er bijna geen informatiedragers zijn, nauwelijks radio, geen tv en bijna geen kranten. Is dat dan zo erg? Ja, dat is erg. Want informatiedragers brengen niet alleen nieuws en amusement, ze brengen ook leerzame onderwerpen en

eigen cultuuruitingen bij de mensen en die dingen heb je nodig wil je een land opbouwen. Want, om een voorbeeld te noemen, wanneer de centrale regering van een land door gebrek aan informatiedragers de landbouwers niet kan waarschuwen voor komende zware regenval, dan kan dat leiden tot de vernietiging van een hele oogst. En op het gebied van de eigen cultuur kunnen de informatiedragers veel doen om bevolkingsgroepen uit verschillende delen van een land iets over elkaar te weten te laten komen, zodat ze elkaar beter

kunnen begrijpen en bepaalde wijzigingen kunnen worden weggenomen. Dat kan heel bevorderlijk zijn voor de stabiliteit in een land.

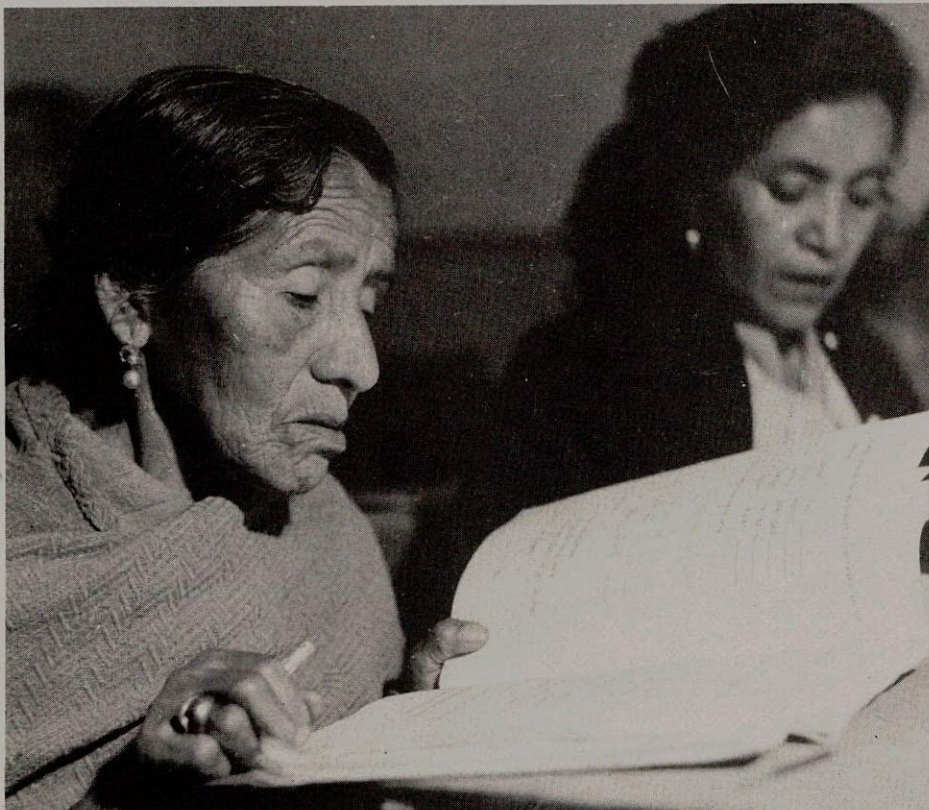
Informatiedragers zijn dus voor de ontwikkeling, economie en bestuurbaarheid van een land erg nuttig. Vandaar dat de minder ontwikkelde landen zich veel zorgen maken over hun achterstand op dit gebied ten opzichte van de ontwikkelde landen.

Informatie in westerse handen

Nu lijkt een oplossing erg voor de hand te liggen: transistorradio's zijn niet zo duur, dus waarom sturen we, in plaats van landbouwmachines of autobussen niet een paar honderdduizend radiootjes naar een dergelijk land, zul je je afvragen?

Nou, hierom niet: wanneer een minder ontwikkeld land dan al wat beter voorzien is van informatiedragers, blijft nog het probleem welke informatie wordt gegeven. Natuurlijk, een aantal praktische dingen kan door de pers in dat bepaalde land worden verzorgd, maar er zijn ook zaken die ze niet zelf kan doen. Wanneer een bepaald land tv krijgt, heeft het daarmee nog geen mensen die tv-programma's kunnen maken, die tv-journaals kunnen samenstellen en die amusementprogramma's kunnen maken. Hetzelfde geldt natuurlijk ook voor radio en kranten.

Hoe kom je dan aan programma's en artikelen wanneer je ze zelf niet allemaal kunt maken? Dan koop je ze ergens anders, bij de internationale communicatie- en informatie-industrie. En die industrie zit nu voornamelijk in het westen, met als gevolg dat de minder ontwikkelde landen vaak worden opgescheept met nieuws van westerse persbureaus, dat helemaal niet over hun eigen land gaat maar over zaken waar men in het westen belangstelling voor heeft. Of de arme landen krijgen voor weinig geld oude tv-series aangeboden, zodat de bewoners van een arm, zwart Afrikaans land op hun tv series zien die spelen in rijke, blanke landen. Daardoor krijgen ze de indruk dat hun eigen land en cultuur eigenlijk niets waard zijn en niets te bieden hebben. Ze gaan zich richten op de normen van de rijke landen, met als gevolg dat de eigen economie en cultuur naar de achtergrond worden gedrongen. Zoiets heet cultuurimperialisme. (Niet dat het alleen in arme landen speelt, het feit dat in Nederland veel van de populaire muziek in het Engels wordt gezongen is er ook een goed voorbeeld van. Muziekgroepen als Bots, Normaal en Werktuig kun je eigenlijk beschouwen als verzetsstrijders tegen het Engels-Amerikaanse cultuurimperialisme tegenover Nederland). Niet alleen overheerst het westen de informatie- en amusementsvoorziening in de arme landen, het zijn vanuit het westen ook nog maar een paar organisaties die deze industrie beheersen. Iedereen kent wel de afkortingen AP, UPI, AFP en de naam

Leesles voor volwassenen in Quito (Ecuador)

Dorpelingen luisteren naar een radio-uitzending in Kolo (Nigeria), waar de UNESCO een alfabetiseringsprogramma organiseerde.

Reuter. Dit nu zijn persbureaus, enorme organisaties met vertakkingen in veel landen. zij leveren bijzonder veel nieuws aan tv-stations, radio-stations en kranten, ook in Nederland trouwens (zoals je kunt zien aan het begin van kranteartikelen, waar wordt gemeld van wie het artikel afkomstig is). Deze persbureaus bepalen in feite het beeld dat veel mensen van de wereld hebben, en omdat het westerse persbureaus zijn, is dat beeld overwegend op het westen georiënteerd. Dat is één gebrek aan die informatievoorziening. Een ander manco is, dat het westerse nieuws vaak alleen op spectaculair nieuws is gericht: rampen, oorlogen, bekende personen, en niet op toestanden die al jaren bestaan maar niet zoveel aandacht trekken. Wanneer tweehonderd boeren in Mali kans zien om de voortdurende droogte in hun land een beetje op te vangen door een nieuw soort bevoeiingssysteem dat al jaren goed werkt, is dat voor de westerse persbureaus geen nieuws, terwijl het juist voor veel luisteraars, kijkers en lezers in andere droge landen wel spectaculair is, omdat een dergelijk bericht leerzaam voor ze is en ze hoop geeft. Maar omdat Mali geen internationaal werkend persbureau heeft, en omdat de andere landen niet het geld, de middelen en de nankracht hebben om radio- of tv-oloeen naar Mali te sturen, blijft het feit in duisternis gehuld.

Censuur

Het is duidelijk, er moet iets veran-

deren aan de internationale informatievoorziening. Maar wat precies? Daarover wordt nu al jarenlang gesproken, vooral in het kader van de Verenigde Naties, binnen de Unesco, de VN-organisatie op het gebied van onderwijs en cultuur. In die discussies botsen de meningen nog al eens, omdat de westerse landen steeds naar voren brengen dat journalisten vrij zijn om te schrijven en te laten zien en horen wat ze willen, terwijl de arme landen juist om bepaalde informatie vragen, informatie die nuttig is voor hun land. Die eis vinden de westerse landen lijken op beperking van de persvrijheid want, zo zeggen ze, vandaag vraagt een bepaald land om nuttige informatie over zijn eigen situatie, en morgen schrijft de regering van datzelfde land dat precies voor wat zij nuttig vindt. En dat is censuur, vinden we in het westen.

Soms lijkt de discussie eindeloos en uitzichtloos, vooral omdat er zoveel verschillende aspecten door elkaar lopen. Je hebt de enorme **technische achterstand** in de arme landen die er weer toe leidt dat ze zelf weinig kunnen doen aan **eigen informatiever-schaffing**, waardoor ze overspoeld worden met informatie uit hoogontwikkelde landen die voor hun geen nut heeft, maar als ze die stroom willen indammen worden ze weer beschuldigd van **censuur**. Dat heeft dan weer tot het gevolg dat de westerse landen zeggen: we helpen jullie niet met het opzetten van een informatiesysteem dat wordt gecensureerd – zodat de arme landen niet of

nauwelijks worden geholpen.

Nog altijd kolonisatie

Een oplossing lijkt nog lang niet in zicht, hoewel ik zou zeggen: help die landen maar, of ze het nu goed of slecht doen met onze hulp. Ze moeten tenslotte ergens beginnen. Het hele informatiesysteem in het westen heeft er tenslotte eeuwen over gedaan om te worden zoals het nu is, dus waarom zou je van de arme landen verwachten dat ze binnen een paar jaar perfecte informatie- en communicatiesystemen opzetten. Die gedachte wordt jammer genoeg maar zelden naar voren gebracht, in die zin zijn de westerse landen die vroeger de nu nog steeds arme landen kolonialiseerden, nog steeds kolonisatoren, maar dan nu op het gebied van informatie. Soms vraag je je, bijna wanhopig, af wanneer de arme landen werkelijk bevrijd zullen worden.

Jan Stoof

oorlog: dat zoeken we op

Verslaving

Kortgeleden verscheen het authentieke verslag van een jong meisje dat verslaafd raakte aan heroïne: „Christiane F. Verslag van een junkie”. Het is het verhaal van een vijftienjarig meisje en het werd opgeschreven door twee Duitse journalisten Kai Hermann en Horst Rieck. De oorspronkelijke titel is „Wir Kinder vom Bahnhof Zoo” en het werd vertaald door Hans van Straalen. Drs. R. van Amerongen van de Federatie van Instellingen voor Alkohool en Drugs raadt, in zijn relativerend voorwoord, het boek zowel aan voor jongeren als voor ouders. „Christiane F. Verslag van een junkie”, werd uitgegeven bij de uitg. Becht. Prijs f 24,50.

Vluchtelingen

De afgelopen tien jaar is het aantal vluchtelingen op de wereld enorm toegenomen. Met name in het laatste deel van de jaren zeventig werd de internationale gemeenschap opgeschrikt door mensonterende beelden op de televisie en in de kranten van Vietnamese bootvluchtelingen, van half uitgehongerde Cambodjanen in uitpuilende Thaise kampen en van zieke Ethiopiërs die de strijd in de

Ogadenwoestijn waren ontvlucht. Het zijn slechts enkele voorbeelden gehaald uit de nieuwe brochure „Vluchtelingen” van de Voorlichtingsdienst Ontwikkelingssamenwerking.

Deze brochure gaat niet in op de dieperliggende politiek/ekonomische oorzaken van de afzonderlijke vluchtelingenproblemen in de wereld. Daarvoor zou een dik boekwerk nodig zijn. Wel probeert de brochure enig inzicht te geven in de aard en omvang van het vluchtelingenvraagstuk en de oplossingen waarnaar moet worden gezocht.

„Vluchtelingen” is te bestellen bij de Voorlichtingsdienst Ontwikkelingssamenwerking, Plein 17, Den Haag. Prijs: gratis.

Oorlog

In de serie „Gesprekstoffen voor jongeren” verscheen alweer enige tijd geleden, het deeltje „Nooit geen oorlog meer...”.

In deze brochure komen de volgende onderwerpen aan de orde:

1. Oorlog en oorlog; welke soorten oorlogen zijn te onderscheiden?
2. We willen nooit meer oorlog en toch ... moeten we er steeds weer aan geloven. Welke belangen spelen een rol bij het ontstaan van oorlogen?
3. Ideologie: hoe gaan we in oorlog geloven?

4. De staat verdedigt onze veiligheid en vrijheid; daar heb ik maar in te geloven.

5. Nederland in vredestijd: hoe wordt de binnenlandse veiligheid en orde gehandhaafd? Hoe te denken over de defensie van ons land? Elk onderdeel wordt afgesloten met gespreksvragen.

„Nooit geen oorlog meer...” werd uitgegeven door de Horstink, Postbus 400, 3800 AK Amersfoort. Prijs f 4,95 (inkl. verzendkosten).

Kernwapens

Met als titel „Kernwapens wie? wat? waarom?” verscheen een nieuw boek van de hand van Mark Heirman, de sekretaris van de Vlaamse afdeling van Pax Christi. **Wie** beschikt over kernwapens? **Wat** is hun strategische betekenis?

Waarom wordt er mee bedreigd?

Met de hem eigen vlotte pen doet Mark Heirman alles haarfijn uit de doeken: feiten en interpretaties, achtergronden en politieke doeleinden, maar ook met bijzondere aandacht

mark heirman

KERNWAPENS

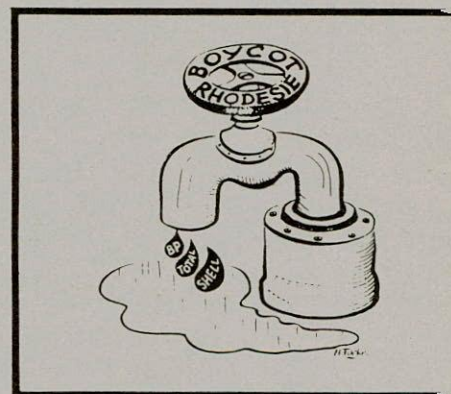

wie? wat? waarom?

voor de ethische en morele aspecten van de kernbewapening. Dit boek is geen dorre verhandeling maar een zeer leesbaar relaas. Informatie van de bovenste plank. Het is te bestellen bij Pax Christi, Celebesstraat 60, Den Haag. Prijs f 20,-.

Olieschandaal

Door het Komitee Zuidelijk Afrika en de werkgroep Kairos werd kortgeleden het boek „Het olieschandaal 1965-1980” uitgebracht. Waar het over handelt geeft de ondertitel duidelijk aan. Deze luidt: „Hoe de Westerse regeringen en oliemultinationals het blanke minderheidsregime in Rhodesië in het zadel hielpen en de sancties van de Verenigde Naties torpedeerden”. Het is een bijgewerkte en aangevulde vertaling van het boek „Oilgate” van de Britse journalist Martin Bailey.

Het boek is zeer vlot en boeiend geschreven. De omvang van het hele schandaal wordt pas duidelijk na lezing van dit boek.

„Het olieschandaal” kan worden besteld door overmaking van f 10,- (o.v.v. titel) op giro 632686 t.n.v. Werkgroep Kairos te Utrecht.

Wim Hei

EGO puzzle

Kruiswoordraadsel

Laatste prijswinnaars van 1980

In het vorige nummer hebben we uiteengezet, dat EGO in 1981 door- gaat met het plaatsen van puzzles, naar dat alleen prijzen worden toe- gekend bij binnenkomst van min- tens 25 oplossingen. Van het krypt- ogram in het decembernummer 1980 ontvingen we 10 oplossingen, waarvan er 8 foutloos waren (22 ver- ikaal was „gebakken” en niet „ge- bakjes”). De drie prijsjes gaan naar: Toel Veldwijk in Barendrecht (f 25 boekenbon), R. de Graaf in Rotter- am (f 15,- platenbon) en J. C. van Vijk in Grave (f 10, platenbon).

Kruiswoordraadsel met slagzin

De onderstaande puzzle werd dit keer bij uitzondering niet samenge- teld door onze raadsman Hans chonk, maar door de secretaris van e raadsman in Steenwijk/Havelte, de heer G. Wijngaarden, waarvoor ank! De oplossing van het raadsel dient iet de slagzin op **uiterlijk 9 maart** s. binnen te zijn bij: EGO-redactie, oornherthuis, Hoofdstraat 84, 3972 B Driebergen. En vermeld toch uw oorkeur voor boeken- of platenbon, oor het geval er meer dan 25 inzen- ingen binnenkomen en er wel prij- zen worden verdeeld.

horizontaal:

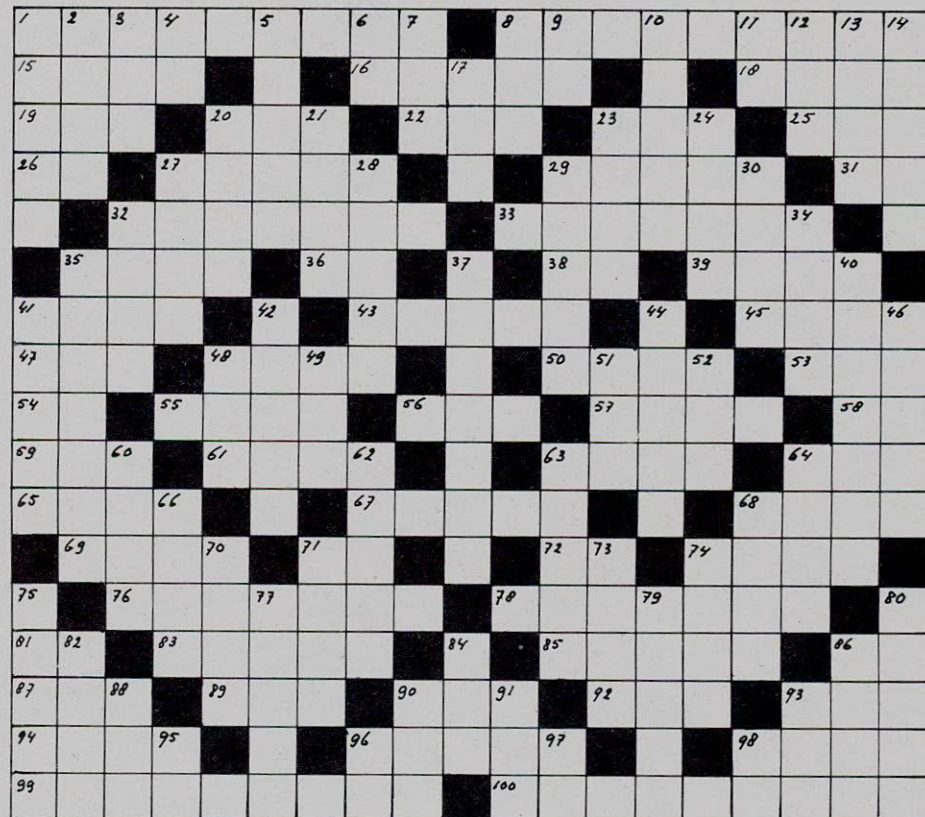
Winstgevend, 8. Kledingstukken, 5. Bijbelse naam, 16. Inhoudsmaat, 3. Zo zij het, 19. Rivier (Sp), 20. voetbalclub, 22. Getal, 23. Voorzetsel, 5. Opp. maat, 26. Riviertje, 27. Meel- rodukt, 29. Sterk, 31. Ferrum (afk.), 2. Minnares, 33. Riem, 35. Jongens- naam, 36. Klaar, 38. Rechtsoverwe- ng (afk.), 39. Teken, 41. Omroep- r., 43. Schep, 45. Doctrine, 47.

Ader, 48. Woede, 50. Borrel, 53. Bui- tenl. treinverb. (afk.), 54. Onderne- ming, 55. Halpaap, 56. Tehuis v. Mil., 57. Eur. land, 58. Voorzetsel, 59. Schors, 61. Laatst, 63 Ent, 64. Lor, 65. Spie, 67. Volgeling, 68. Kwaad, 69. Weefsel, 71. Senatus Populusque Romanus (afk.), 72. Ong. vrouw (afk.), 74. Zanggroep, 76. Rekest, 78. Aan- voer, 81. Laatst leden, 83. Bewerkte huid, 85. Verbouwer, 86. Gans, 87. Voer, 89. Geneesmiddel, 90. Vr. vnm. woord, 92. Tongbeweging, 93. Vogel, 94. Wat betreft, 96. Virgo, 98. Vul- kaan, 99. Plannenmaker, 100. Ster- renwichelaar.

Vertikaal:

1. Prediken, 2. Vereniging, 3. Over- eenkomst, 4. Pausdom, 5. Stelling, 6. Maat, 7. Europeaan, 8. Bast, 9. Ten

einde raad, 10. Blijk, 11. Opberg- ruimte, 12. Familielid, 13. Zenuw, 14. Heler, 17. Stil, 20. Buit, 21. Verbod, 23. Tak van sport, 24. Scheur, 27. Bep. hoeveelheid, 28. Geslacht, 29. Samenvoegen, 30. Kleur, 32. Groef, 34. Oevergewas, 35. Beroep, 37. Wor- telstok, 40. Humeurig mens, 41. Staat, 42. Het beste, 44. Kijken, 46. Alrede, 48. Lijst, 49. Tegenvaller, 51. Verv. van eten, 52. Beetje elixer, 60. Val, 62. Zoogdier, 63. Por, 64. Pro, 66. Geen ernst, 68. Lomperd, 70. Op- stopping, 71. Paar, 73. Soort gebak, 75. Schittering, 77. Eur. rivier, 79. Muurbloem, 80. Kwellen, 82. Niet vroeg, 84. Meisjesnaam, 86. Jongens- naam, 88. Plaaggeest, 90. Soort mand, 91. Echtgenote, 93. Atm. onderdruk (afk.), 95. Dwarsbalk, 96. Pers vnm. woord, 97. Prediker (afk.), 98. Leng- temaat.

De slagzin wordt gevormd door de letters uit de korresponderende cijfer- hokjes van de puzzle hieronder nogmaals in te vullen.

6	98	40	49	12	59	97	91	48	87	18	97	39	96	18	50
77	14	33	98	10	33	25	16	21	59	90	6	4	37		

EGO: klaseschrift

Een den in het Hulshorsterzand op de Veluwe.
 Bijna ontworteld houdt hij zich nog staande.
 Voor hoe lang?
 Een symbool van onze wereldsituatie,
 of althans van de westerse cultuur?
 Is er nog hoop?
 Ja, zegt Frank Barnaby, maar om vredes-
 verwachtingen te mogen koesteren moet
 er wel wat gebeuren!
 Lees blz. 3.

